

له سالی ۵۶۴ تا ۶۴۸ مانگی سه لته نه تيان كردوه. پرواننه كتيبي سولتان
سه لاهه دين نه يوبي به زماني كوردی به قه له می د (شه پۆل) چاپی سال ۱۳۸۷
هه تاوی و ۲۰۰۸ زاینی تاران.

بابه ك يا باوه ك كوری ساسان، كوردو موبیدی په سنگه ی ئانا هیته (: ئانا هید)
له ئیسته خر بووه. بابه ك كیزی حاکمی ناوچه ی خو ی ماره کرد و به کودیتا
حوکومه تی له دهس ده رهینا و خو ی بووه فه رمانره وا، بابه ك. باوکی
ئه رده شی ری یه كه مه كه زنجیره ی پاشایی ساسانی (: ساسانیان) كوردی
دامه زراند، جاله به ره وه ی ئه رده شی ری كورد، كوری بابه ك بووه، به
رده شی ری بابه كان ناوی ده ر كرده. دانیشتی بابه ك له بان ته حتی فه رمانره وایی
به تاریخی تازه دانراوه كه له (۲۰۸ ی زاینی) روی داوه. پرواننه فه ره نگی
فارسی موعین به رگی ۵ په ری ۲۲۳ و ۲۲۴ چاپی ۵ سالی ۱۳۶۲ هه تاوی
تاران. شیلیا (: بیت المقدس)، عومه ر خه لیفه ی دوهم له ۱۷ مانگی بی شه ر
چووه (بیت المقدس) وگرتی و له ۴۹۱ مانگی خا جداران له و په ری ده ریا كانه
وه هیرشیان كرده ته سه ر بیت المقدس و داگیریان كرده و مسجد الاقصی و قبه
الصخریان كرده ته، ته ویله ی به رازان و ۹۱ سال بیت المقدس له بن ده سیان
بووه، سولتان سه لاهه دين نه يوبي له ۵۸۳ مانگی، رزگاری ده كاو
ئینگلیسه كان، به ئیجازه ی عوسمانی یه كان، ده سیان كرده تو ئیترینه وه له
ئاسه واری شاره كه و له ۱۸۶۴ ز. جوله كه كان له لایه ن عوسمانیه كان هه ندی
زه ویان پیدراو به ئیجازه ی ئینگلیس كو چیان كرده ته وی و جوله كه كانی
ئورویا له ۱۸۹۷ ز. له (باریتن) له سویس كو ئفه رانسکیان به ناوی
كو ئفه رانسی سه هیو نیستی نیوگه لانی هه وه ل سازداو له جوله كه كانی جیهانیان
ویست به په له بچه بیت المقدس و چوون.

بابہ ک (باوہ ک) ی کورد خورہ مدین: عہدوللا باوہ ک له کاتی لاویدا له ئهردوہیل له خزمهت جاویدان دابووه و له کاتی خیلافه تی مه ئمون، به دژی زولم و روزی ئه و. راپه ری و پهیره وائی فره له دهوری باوہ ک ئالان و له سالی ۲۰۱ تا ۲۲۲ ژمارئی فره ی له سپای زورویتری مه ئمونی، له ناوبردو باوہ ک له گه ل مازیاری-ی بن قارهن بووه هاوپه یمان و یه کیان گرت.

خه یزه ربن کاووس ناودار به ئه فشین له لایهن موخته سه م خه لیفه ی عه بیاسی، چووه، جهنگی باوہ ک و به فروفیل باوہ کی گرت و ناردیه لای موخته سه م خه لیفه ی به غداو به سه خترین دهردورهنج باوہ کی شه هید کرد (سه رچاوه ی بهرو، هه رئه وی و هه روا بروانه کتیبی سیمای راسته قینه ی بابہ کی خورهم دین به قه له می شه پوئل به زمانی کوردی؛ (شه پوئل) بنوسه ر، روژنامه نوس، لیکوله ر، ئوستادی زانکوئی تاران، دامه زریته ر و سه روکی ئه نجومه نی زمان و فره ههنگ و هونه ری کورد و هه روا دامه زریته رو کوئسه ی سه روکایه تی کو مکار (جامعه) ی کوردانی تاران که ۵ بهرگی کتیب به کوردی به ناوی کو مه له و تارئی: وارگه و ناودارانی کورد و... نوسیوه.

بابه تا هیر عوریان، له شاعیران و خواناسانی نافینی سه ده ی پینجه م و هاو سه رده می تو عزل سه لجوقی بووه. ده لئین کاتی تو غرل له ۴۴۵ ی مانگی ده چینه هه مه دان له چپای خدر-ی زینده. ده چینه زیاره تی بابه تاهیر و بابه جه عفر و شیخ حه مشات، بابه تاهیر نه سحه تی تو غرل ده کا و سه ر لوله ی ئافتاوه ی که چهن سال ده سنویتری - بیی گرتووه و شکاوه، ههروه ک ئهنگوستیله له قامکی تو غزلی ده کاو ده لئ مه مله که تی دنیا م داده ست، داد گه ربه، بابه تاهیر له ۴۱۰ وه فاتی کردوه، شیعره کانی واژه ی لوری و له کی و تویسرکانیشی تیدایه، (هه روا بابه تاهیر زاراوه ی کورتی به عه ربه ی هه یه وه و)

وہ حید دەستگردی کہ بہ زمانی کوردی ناسیاو نہبووہ واژہ کوردی و لوری و
 لہ کیہ کانی بابہ تاهیری گوریوہ و کردویہ تہ فارسی و ئہ و ہبش خہ یانہ تہ. (بروانہ
 سہر چاوی بہر و ہرئہ وی و ہروا بروانہ روژنامہ ی سروان ژمارہ کانی
 ۳۴۸ و... سالی ۱۳۸۴ و کومہ لہ و تار ی (وارگہ و ناودارانی کورد) بہ قہ لہ می
 (شہ پوئل) بہرگی ۴ کہ لہ ژیر چایدایہ.

_____ رادیو بہ زمانی کوردی لہ سالی ۱۳۲۵ ی ہہ تاوی لہ تاران بہ زمانی کوردی
 مہ بہستی بلا و کردوتہ و ہ. و ہروا لہ جہنگی دوہ می نیو کہ لانی لہ لوبنان رادیو
 بہ کوردہ و تار ی بلا و، کردوتہ و ہ.

_____ حہ مدوللا موستہ و فی لہ سالی ۱۷۴۰ ی مانگی لہ ناوی کوردستای قسہ ی
 کردوہ و فرہ جوان سنوری نیشان داوہ.

_____ گزنفون سہرداری یونانی لہ گہ رانہ و ہ ی دا کہ بہ دەس کوردانہ و ہ، رەنجی
 فرہ ی دیوہ لہ ۴۰۰ ز- لہ گوتی: کورتی: کورد، ناوی بردوہ.

_____ ل. ہ. فلورانس لہ کتیبی (الاجناس) دہ لی: کوردستان لہ ناوچہ ی ئاسیادایہ،
 چیاودہشتایہ کی فرہ پان و بہرینہ و لہ نیوان تورکیہ، ئیران، عیراق و سوربہ،
 دابہش کراوہ و چہن موستہ عمہرہ لہ (قوقاس) لہ سہرہ و خواری یہ کانی
 چیاکانی ئہرمہ نستانی شورہ وی بہرودایہ.

_____ لہ فرہ نگی جوغرافیای کوری عومران، بہ شی ۵ نوسراوہ کہ دہ لی:
 کوردستان لہ غہربی ئیراندایہ کہ کورد لہ وی دہ ژین و سنورہ کہ ی لہ سہرہ تار
 خہ تی راست لہ دوندی ئارارات بولای خواری دہ کشی و لہ ویوہ بوژاگروس و
 پشتکیف دریز دہ بیتہ و ہ، ئہ و سابولای روژاوا تاموسل (باشوری
 کوردستان - ی سہر بہ خو) دہ کشی، لہ موسلیشہ و ہ بہیٹی راستی تربولای
 بہ شی باکوری کوردستان، تا دہریای ئیسکہ نندہرون و لہ ویوہ بولای خوڑہ

لاٲ تا ئه رزه روم ده كشي و ئه وه تاراده يه ك سنوري كوردستان ديارى ده كا كه زياتر له ۴۰۹۶۵۰ كيلوميتري چوار گوشه يه (برواننه كوردستان و كورد، نوسراوى د.ح. قاسملو به عه ره بى كه به ريز عه بدوللا حه سه ن زاده، ده بىر كواللى حيزى ديموكراتى كوردستان كردويه ته كوردى و گراهام ليكوله رى ناودارى غه ره بى ده نوسى: خاكي كوردستان پترله ۵۰۰ هزار كيلوميتري چوار گوشه يه وله گشت خاكي ولاٲى ئينگليس، هولهند، سوئيد، بلژيك، دانمارك و سويس پان و به رين تره.

كورد، له گوٲى: كوٲتى يه و يه كه مين نه ته وه يه كه كه گه نمى دوزيوه ته وه و شاهه نشانى مادله ۷۲۷ تا ۵۵۰ بهرله زابين بهرده وام بووه.

هبرى دوٲ له كٲبى ۱ به ندى ۶۹ داله په سنى ماد، نوسيوه تى: نه ته وى، كورد، نه به زانه به گژناشورىانى داگير كهردا، هاتن كه ۵۰۰ سال بوو حوكومه تيان، ده كرد، ماد بووه سه رمه شق بوخه لكى ترو ديا كوٲيه كه م پاشاى كورد و ماد بو كه كورد و ماد و پارسى يه خست و شارى هه مه دان: (هه گمه تان، ئه مدنه، ئيكباتان) كه به واتاى جى كوٲوونه وه يه و له خاكي مادايه، كردى يه، پٲه ختى خوٲى و ميٲوى سازدانى ئه و شاره ي به ۱۱ سه ده بهرله زابين داناوه، كه چى سازدانى روم به سه ده ي ۸ى بهرله زابين داناوه و ميٲو، ديانى پٲيدا ناوه. (برواننه ديا كوٲوٲ. ا.م. تاريخى ماد په رى ۱۶۸ هبرى دوٲ).

زوربه ي نه ته وه ي كورد، موسولمان و سوننى مه زه بن، به لام كوردى شيعه مه زه ب به تايهت له كرماشان و ئيلام و خانه قيندا هه ن و ئه يزدى و يارسان (ئه هلى حه ق) و عيسه وى و موسه وى و زه رده شتى له نيوكوردانا، هه ن. نه ته وه ي كورد، به دين و مه زه ب، خوٲى به سه رخه لكى تراهه لئه كيشاوه و په ريه وانى گشت ئايينى لاي نه ته وه ي كورد، به ريزه و كوردايه تى بوٲه ته وه ي

کورد، گرینگه و بو نازادی راپه ریوه و بزاده کا.

_____ ساسان میړی له ره گه زی کوړتی کورد، له نیوهی دوه می سه دهی ۲ی زاینی ژیاوه و کچیککی له خانه دانی بازرنگی کورد بوخوی ماره کردوه و سه روکی په رستگهی تانا هیتا (: ناهید) بووه له ئیسته خری لای شیراز و باوه ک یا پاوه ک باوکی نه رده شیری بابه کان کوری ئه م ساسانه بووه و خانه دانی ساسانی (: ساسانیان) ده چنه وه سه رنه وه، زنجیره ی پاشایانی ساسانی که له ۲۲۴ تا ۶۵۲ی زاینی سه لته نه تیان کردوه و ئه شکانیان، لاداوه، ده چنه وه سه ر ساسانی کوری باوه کی، باوکی نه رده شیری بابه کان. - سپاسالاری نه رده شیر ناوی ژه نگه شاهه ران بووه و له نیو ئالای ئه واندا. بالنده یی به ناوی هوما ی، نه خشابوو، هه روه کو ئالای پارتی دیموکرات به رابه ری بارزانی و ئاینی زه رده شت پیغه مبه ری کورد، ئاینی ره سمی ئه وان و پیته خته که یشیان تیسفون بووه که عه رب به مه دائین ناویان بردوه.

_____ نه رده شیری بابه کان، سه ر زنجیره ی ساسانیان له ۲۳۷ ز - شاری نه سیبه یین و هارانی گرتووه.

_____ ئه نه وشیره وانی ساسانی له ۵۳۱ له بان ته ختی پاشایی دانیشتووه و له ۵۷۹ی زاینی مردوه و به دادگه ر ناوداره.

_____ ئه نوبانی نی anubanini نه خشی زه قه له ۲ نوسخه له سه روی تاشه به ردی لای سه ریئل زه هاو، له روی تاشه به ردی هه لکه نراوه و ویته ی پاشای لولویی نیشان ده دا، به ریشی دریز و چوارگوشه، کلاوی خری له سه ره، کراسی کورت و چه کدار به که وان، که پی خوی له سه ر دوژمنی داناوه که له سه ر نه رد تخیل بووه و له به رانبه ریدا، ره بیونه و عی نی نی راوه ستاوه به کلاوی بلیند و کراسی په شمینه که گه یشتونه سه ریپی، که ده سیکی بولای شادریژ کردوه و به

دہ سہ کہی تری سہری تہ نافیکی گرتووه کہلہ نوسخہ ی لای سہری ۲ دیل ولہ نوسخہ ی خواری ۶ دیل بیکہ وہ گریدراون و ہہ مویشیان روتن و دہ سیشیان لہ پشتہ وہ بہ سراوہ و نوسراوہ کہی بہ زمانی ئہ کہدی بہ (برواننہ سہرچاوہ بہر وہہ رتہ وی).

صہ فہ وی یان لہ زاروکانی صہ فہ دین ئہ رده ویلی، کہلہ سالی ۹۰۷ ی مانگی تا ۱۱۴۸ وریکہ وتی ۱۵۰۲ تا ۱۷۳۶ ی زاینی لہ ئیراندا حوکومہ تیان کردوہ و لہ بنہرہ تا کوردن و لہ ژہ نگارہ وہ لہ ۱۲۰ کیلو میتری غہ ربی شاری موسلہ وہ، ہاتونہ تہ ئہ رده ویل و کوردو شافعی مہ زہب بوون (برواننہ صہ فوتوصہ فا بہ نعل لہ مہ زاوی پہرہ ی ۴۹ و تصوف و تشیح پہرہ ی ۳۷۲ و حمد اللہ مستوفی، دہ لی: ئہ رده ویل لہ ئیقلمی ۴ دایہ و ہہ موخہ لکہ کہی شافعی مہ زہب بو موریدی شیخ صہ فین، نہ ہزہ تولقولوب پہرہ ی ۹۲ و صفوۃ الصفا دہ لی: شیخ صہ فہ دین ئیسحاق ئہ رده ویلی کوردی سنجارو شافعی مہ زہب بہ برواننہ صفوۃ الصفا ئین بہ زاز نوسخہ ی خہ تی کتیبخانہ ی مہ لیک ژمارہ ی ۳۸۹۴ و کتیبی دین و مہ زہب لہ عہ سری صہ فہ ویدا پہرہ ی ۴۱ و ئہ حمہ د کیسروہ ی لہ کتیبی شیخ صہ فی و تہ بارہ ش پہرہ ی ۴۸ چاپی سالی ۲۵۳۵ شاہنشایی دہ نوسی: باب و باپیرانی شیخ صہ فی و پاشاکانی صہ فہ وی لہ کوردانی کورد سنان و لہ سنجار و دوروبہری ئہ ویوہ بوون و فیروزشا یافروزی مہ شرقی لہ ویوہ ہاتوتہ ئہ رده ویل و ناوچہ کانی تری ئیران و صفوۃ التاریخ و حہرہ کہ تی کورد بوخوڑاسان پہرہ ی ۳۵ چاپی ۱۳۶۳ بہرگی ۱ تہ و حودی کانیمال۔ سہر زنجیرہ ی صہ وہ فہ وایان شائیسماعیلہ کہ لہ ۹۰۷ ی مانگی بو تہ شالہ ئیراندا. کورد فہرمویہ تی نان ئہ ونانہ کہ ئہ مرو لہ خوانہ، صہ فہ ویہ کان بیجگہ لہ زہر و زیان شتی تریان بوکورد، نہ بوہ.

_____ کہ ریمخانی زہند، دانہری زنجیرہی زہندیہ، کہ ریمخان له ۱۰۱۹ له بان تہختی ئیران دانشتووه و له ۱۱۹۳ ی مانگی و ہفاتی کردوہ. کہ ریمخان زہند کوری ئیناق و له تایفہی له ک و له خیللی زہندہ.

_____ ساروویرہ کوردی خہلکی بانہی کوردستان کہ باوہری بہوہ کردوبو و، کہ جہنگی چالدران، جہنگیکی نیشتمانی و نہتہوہیی، نہ ک جہنگی مہزہبہی بویارمہ تی دانی شاسمایل صفہوی کورد، بہناوی سپاسالاری جہنگ بہ زیاتر له ہزار شہروانی کورد و لورہوہ له شہر دابہ شداری کردوہ و شہید کراوہ و بہسہرہاتہ کہیشی بہ کورتی بہ مجورہیہ: ساروویرہ سپاسالاری، شاسمایل صفہوی کورد، له جہنگی چالدران دا ساروویرہ کوردی خہلکی بانہیہ و باب و دایکیشی گوندنشین و راوچی (نہ چیرہ وان) بووہ، ساروویرہ له ۱۶ سالیدا خوشہویستی ہموخہلکی بانہ ولای بانہ بووہ و بہ (زوراب) ی زہمانہ ناویان بردوہ. چون فرہ چوست و چالاک و بویر و مرو دوست و پاک و ناکار چاک و نہ ترس بووہ، له ۱۵ سالیدا بہ مرویی گہورہ خوئی نیشان داوہ و قہد و بالاجوان و بلیند بالا و خوش ہیکل بووہ، له کاتی لاویدا کالہی له پتی کردوہ و چوتہ ماسی گرتن و له پاشان، دہ چووہ چیاو راوی مہرہ کیوی و بزہ کیوی کردوہ، نہ تانہت ورج و بہ رازیشی گرتووہ و چہن جاریش له کیفی نارہ باو بابہ نوس بویرانہ ناوقہی پلینگ بووہ تہوہ، باوہ کو تہ واوی جلکہ کانی بہ چنگالی پلینگ دراون و بہ دہنیشی روشاوہ و چنرال چنرال کراوہ و شہ لالی خوین بووہ، ہیمان نہ بہ زیوہ تا سہرہ انجام پلینگ کہی کوشتووہ ولہ پیستہ کہی جلکی بو خوئی دروست کردوہ، جاہرلہ بہر تہوہ، له نیو خہلکدا بہ پلینگہ پوش ناودار بووہ. شاسمایل کہ ناو بانگی بویری ساروویرہ دہ بیسی له سہفہر بو ناوچہی موکریان دہ خوازی بچیئہ نیو سپای تہو، دہ لین: ساروویرہ فرہ لہرو ستم کلاو

چه ریمنه و قوربان قه ره باغی و نه حمه دخان نه رده ویلگی که له سپای شاسمایل دا بون چاونه ترس تر بووه.

ساروویره نه له فیترگه و زانینگه، دهرسی خویند بوو، له نیو شاخ و داخی کورده واریدا دهس و بازو له ی به فنه و فنونی گرتنی نه چیر و جانه وهرانی درنده، راهاتبوو که له فریدانی حنجیر و ههلسورانندی شیر و تیروکه مهند هاویشن و سوار چاکی، دهه تانی به دوژمن، نه داوه و شهرد کردن به شمخال فیتربو (شمخال له ئاریبی چی دهچو، ههچهند چه کی سهه تایی بو، به لام قورس و لوله یی دریت و نه ستوری هه بو و ده بو که سائیکیش هه بن هه میشه سوربو باروت بکه نه نیو لوله ی شمخاله که، بوئاگر دان به سهردوژمناندا و نه و که سه ی شمخاله که ی ئاگر داوه به (قورچی) ناوبراوه و ده بو و افیربویی که تیری ۱ و ۲ سه رنه کا و له دوژمن دری. ساروویره و نه وانیه له گه لیدا بون فیتری نه و هونه ره بیون.

ساروویره و یارانی له جهنگی ئۆزه ک و قه قاز و هیرات؛ ماوه رای نه هر (؛ واوه ی زه ریا) به شدار بون.

شاسمایلی سه فه وی مروی چالاک و له مردن نه تر ساوه و هه میشه له پیشه وه ی شهروانانیدا بووه و شه ری کردوه، چون کورد، بووه و ساروویره ش هه میشه له ده سه راستی نه و داگه رمی شه رپووه و پر به ده نگ نه پاندویه تی و دوژمنی ترساندوه و به زمانی کوردیش به یارانی خو ی و تووه (؛ هه رو ن کوره هه رو ن لی به ن له و حه یوانانه، ها به قوربانی چاو و بم، هاده ی، ها). (بروانه په ره ی ۲۰ هه ماسه سازانی گوم نیو نو سراوی حه بیوللا تابانی به فارسی چاپی ۱۳۸۱ ی نیگای سه وز، تاران).

له شه ریکدا، شاسمایلی که له بان گردیکه وه جه نگیوه، ساروویره دهروانی وانیزیکه، له پشته وه، به تیرشابکوژی، ساروویره هه ره کو هه وه بریسکه خو

دہ گہ بیٽیہ کابرا و دہرہ تانی پی ناداو بہ تیر لہ گہ ردنی ٹوزبہ ک دہ سرہ ویٹی کہ تیرہ کہ گہ ردنی سوارہی ٹوزبہ ک کوناو دیو، دہ کاہ کاتی شاسمایل دلّسوزی و چاپوکی سارو بیرہی دی کہ شای لہ کوشتن رزگار کردوہ، ئیتر روّح و ئیمانی لای سارو بیرہ بووہ و کردوہ تہ ہمہ کارہ و دلّسوزی خوئی و سپاسالاری ولّاتی بہ سارو بیرہ داوہ و زیاتر لہ ہزار شہروانی کورد و لورو رومیلو-ی لہ بہرہ سابوہ (رومیلو کان یہ خسیر و خہلکی تورکیہ و مریدی شیخ صفہی صفہوی بون و بو شہر ہاتونہ تہ لای شاسمایل).

رہ فیقانی کوردی بانہ بی کہ لہ گہل سارو بیرہ دابون وہ کو: مام ئہ حمہد، مہ حمود حاجی عہبوی (: ئہ بو بہ کر) ہہ میشلہ پیش شہروانانہ وہ بوون و چریکہ و چیروکیان؛ لہ ئازاییدا ئافراندوہ، زوربہی شہروانانی لور-ی بن فہرمانی سارو بیرہ لہ گو پالی دارہ بہلوت و دارہ گوپڑو جوڑی دار، کہ لہ کوردہ واریدا بہ دار (شیلان) ناوبراون کہ قورس و قایم و پتہ و بوون، جہنگیون. شہروانانی (ئیچ ئوغلان)ی عوسمانی بیرہ و ہری یہ کی پرمہ تر سپان لہ و گو پالہ دارانہ و لہ و لورانہ، ہہ بووہ، لہ شہری شاسمایل و عوسمانیدا، چہ کی کورد و لور و رومیلو، قوچہ قانی، شیر و نیڑہ و تیرو کہ وان و ئہ و گو پالہ دارانہ بووہ.

باوہ کو ہزاران کیڑ نارہ زویان بووہ، تابنہ حہ لالی سارو بیرہ، بہ لام ئہ و کچی ئہ لالیارخانی ہہ و شاری ہیناوہ، کہ یہ کی لہ ناواناداران و گہورہ پیوانی دہرباری شاسمایل صفہوی بووہ. - جہنگی چالدران بہ مجورہ قہ و ماوہ سولتان سہلیم. تورکی عوسمانی کاتی زانیویہ کہ شاسمایل صفہوی لہ ۹۰۷ لہ بان تہخت دانیشووہ و خہریکہ ہیڑووزی زیاتر بگری لئی تر ساوہ، بہ تابیہت کہ ویستویہ تی برہ و بہ شیعہ گہری بدا، عیڑت چاپان کہ ناسیاوی فرہی بہ کاروباری ئیرانی ئہ و دہم ہہ بووہ و مین شہروانی سپای عوسمانی بووہ و

راوته گبیری پیکرد که چون بچنه جهنگی شاسمایل به و به یانووه که (جهم) که خوئی به بایه زیدی ۳ ناو ده بایه نای به شاسمایل بردوه و عیژه ت چاپان به پول و دراوی فره وه، دهنیریتته نیو هوژه کانی ئازربایجان و کوردستان تائختیلاف له نیویاندا سازیدا و خویشی به سپایی هاته شه ری شاسمایل و خوئی گه یانده (قهره باغ) له وسه رده مه دا (وان و دیار به گر: ئامید و فهره باغ) به شی له ئیزان بوون، وان و ئامید ئاسان خوئیان دا به دهس عوسمانی به وه، به لام (محه مه دقهره باغی) له قهره باغ، خوئی نه دابه دهسه وه، شاسمایل که له و کات و ساته دا، له همه دان بووه، به له ز خو خرده کاته وه و خو ده گه بییته ته وریر و دهستوری خربونه وهی سپاو عه شایرده داو به راوته گبیری فه رمانده کانی، که سانی وه ک: ساروبیره، سولتان محه مه خان ئستاجلو و محه مه دقهره باغی ... وایان به باش زانی، بهر له وهی سولتان سه لیم بگاته ناوچهی ئازربایجان (ئاتر و پاتان) پیشی پیی بگرن و به ره و شاری خوئی به شه روانا نه وه، بوئی ئاروژتن، له شویتی به ناوی (چالدران) که ۲۰ کیلومتری له خو دوره، هه ردو سپای عوسمانی و شاسمایل صه فه وی ئاوقه ی به کتر بوون، سپای به نی چری به کان: (به خسیره ئا موسولمانه کان) و ئیج ئوغلان (فه رید موئه زین زاده) ی تورکی عوسمانی به شمخال و توپی سوک و قورسه وه هیرشیان بو سپای شاسمایل، به سه ر کرده یی حه سه ن به گ له له و ئه میرباقی و ئه سلان فه رمانده ی هوژی سارو قامیش هیتا، ساروبیره ئاوزهنگی له ئه سپی بو ره دا، که ههروه ک بهرق خوئی کرد به نیو سپای وه سمانیدا و دادر داری پیی خستن و سپاکه شی که کورد و لور و رومیلو (به خسیرانی تورک) بوو، به دوای ساروبیره دا ئاوقه ی شه روانانی وه سمانی بوون و فره یان له سپای وه سمانی گوشت و ساروبیره ئه وشیره کورده، رکیقی له ئه سپه که ی داتا خوبگه بییته سه ر تو به کان و داغنیان

بکا، گوللہ توپیٰ لہ دہ سی دا و پہ پانندی و گورزہ کہیشی لہ گہل دہ سی دابرد و سارو پیرہ بہ و حالہ شہ وہ کہ خوین لہ باسکی قہلپہ زہی دہ کرد، بہ پہلہ بیٰ خوٹاسایی روپی و بہ دہ سہ ساغہ کہی گورزہ کہی ہلگر تہ وہ و ہللی کوتاہی سہرتوپ و چہن توچی شروور کرد و توپہ کہیشی لہ کارخست. بہ لآم بہ داغہ وہ، لہ دورہ وہ بہ تیر، تیربارانیان کرد تا شہید کرا (نہشتین میتزو بارہ ک) دہنوسی: سولتان سہلیم لہ نہ ترسی و بویری (سارو پیرہ) تاریفی دہ کرد و یہ کیٰ لہ شہروانانی و ہسمانی کہ دہ یوست سہری سارو پیرہ لہ لہ شی جیابکاتہ وہ، سولتان سہلیم نہ ونہ، لہ قارہمانی و میزانی سارو پیرہ خوشی ہاتبو، دہنگی دا کہ کاری و ناشیا و، لہ بارہی سارو پیرہ نہ انجام نہ دا، شاسمایل لہ بان گردیکہ وہ، دہی روانیہ نہ و کارہ ساتہ، دلتہ زینہ بہ لآم کہ دیتی نہ یان ہیشت سہری نہ و پالہ وانہ، وہ تہن خوشہ ویستہ، سہری بپردری، دلی نارامی گرت، میزو دہلی: نہ گہر دہ سی بہ توپ نہ برداریٰ لہ وانہ بوو، بیباتہ وہ. دوا ی تیشکانی شاسمایل لہ جہنگی چالدران ۱۸ نہ یالہ تی کوردنشین دو سوم (۲/۳) خاکی کوردستانی گہ ورہ کہ و تہ بہ ردہ س تورکی عوسمانی و لہ سالی ۱۶۲۹ زاینی دوا ی واژو کردنی پہ یمانی ناشتی لہ نیوان سولتان مراد-ی ۲ خہلیفہی و ہسمانی و شاعہ بیاسی دہ مہمی صہ فہوی ہیلی سنوری دہس کردی (ئیران و وہسمانی) بہ نیو خاکی کوردستاندا راکشا و تائستایش (ژانویہی سالی ۲۰۰۹ ز) نہ و ہیٹہ دہسکر دہ، ہہرماوہ. شوکر نیریکہ، نہ و ہیٹہ نہ میٹی و کوردستان نازادی.

لہ سہدہی ۱۲ از- دا سولتان سہنجہری سہلجوقی لہ خاکی پاکی کوردستاندا، نہ یالہ تی گہ ورہی جیا کردوہ و بہ تہنیا ہہر تہ وہی لہ نوسینگہی باج و خہراجی حوکومہ تیدا، بہ کوردستان ناو بردوہ.

لہ شہری یہ کہ می نیوگہ لانیدا، کوردستان نوشی ویرانی بوو تورکی عوسمانی

کوردانی درسیمی به رابه‌ری شیخ‌ره‌زا درسیمی قه‌تلی عام کردو ته‌نانه‌ت
مه‌رقه‌دی شیخ‌ره‌زایش، شورت و گومکراوه و نه‌وه ده‌بی به‌ژینوساید، بیته ژمار.
تورکانی عوسمانی دوا‌ی (قه‌تلی عامی نه‌رمه نیه کان) له سالی ۱۶۱۵ زاینی
چهند صهد هزار کوردی بولای روژاوا‌ی تورکیه، شاربیه دهر کرد و فره‌یی
له‌وان له ریگادا مردن و کورد، کرایه گوشتی قوربان‌ی.

نه‌ته‌وه‌ی کورد، قه‌ت هیرشی بو‌سه‌رمال و خاکی که‌س نه‌بردوه و له‌سه‌ر خاکی
باو با‌پیرانی خو‌ی به‌رگیری و دیفاعی له خو‌کردوه، ویته‌که‌ی ژهنرال مسته‌فا
بارزانی‌یه، که‌به‌دریژای ته‌مه‌نی موباره‌کی قه‌ت مالله‌عه‌ره‌بیکی ویران نه‌کردو
ته‌نیا بو‌داین کردنی مافی‌ره‌وا و شه‌رعی کورد و کوردستان، به‌رگیری و
دیفاعی کردوه.

۱۹۲۰ دوا‌ی جه‌نگی نیوگه‌لانی و دابه‌ش کردنی کوردستان له‌نیوان تورکیه و ده‌وله‌تی
عیراق و سوریه‌ی ده‌سکرد و... ده‌وله‌ته‌ئوروپا‌یه‌کانی سه‌رکه‌وتو له‌په‌یمانی
سو‌یر له ۱۹۲۰ ز - دا‌به‌لیتی نازادی نه‌ته‌وه‌ی کوردیان دابوو. به‌لام که‌مال
ئه‌تاتورک به‌یارمه‌تی فه‌رانسه و ئینکلیس له‌لوژان پشت گو‌ی‌خراو کوردیان،
ته‌نانه‌ت له‌مافی شارو‌مه‌ندیش بی‌به‌ش کرد.

له‌ودابه‌شکرده‌دا‌هه‌ندی له‌خاکی کوردستان که‌وته به‌ره‌نه‌رمه‌نستان به‌لام
ده‌وله‌تی نه‌رمه‌نی به‌رگیریان له‌خویندن، به‌زمانی کوردی نه‌کرد و مرو‌یانه
له‌گه‌ل کورد بزوتنه‌وه (دیاره کوردو نه‌رمه‌نی ناموزای یه‌کن).

له‌کازا‌کستانیشدا کورده‌کان به‌کوردی ده‌خوینن. به‌لام کوردی ناوچه‌ی ئارالی
شوره‌وی سابق که‌خوینان به‌بارزانی ده‌زانن و کوردانی کورواسی زوانه‌که‌یان
له‌کزی داوه به‌لام خوینان به‌میراتگری گلگمیش به‌کورد، ده‌زانن.

ئوستانی کرماشان، سنه‌ی کوردستان، لورستان، ئیلام و به‌شی به‌رفره

له نازربایجانی غه ربی، هممه دان، زوربه ی شارودی پنه وی خاکی کورده و به کوردستان دهناسری، دیاره بیجگه له زاگروس که خاکی پاکی کورده، له خوراسان، قوچان، گیلان، مازنده ران، تاران، قوم (:گومی خوئی)، سیستان، کرمان، فارس، خوزستان، بوشه هر، به شا کورد، کوردیچال، حه سن کیف، ناوچه ی که جور، رودبار، عه مارلو، منجیل، قه زوین کوردی فره و به ربلآو، و کوردی کووه نیته ی پاکستان که بی نه زیر بوتوی پاکستان خوئی به کورد - ، ناو بردوه، هه ن.

_____ کوردی سه ر به که ریمخانی زه ند که دایکی کوردی زه نگه نه بووه، به تایه ت خیلّی زه نگه نه، دوای نه مانی زه ندیه له خوراسان. هیرات، خوزستان، له نیو به ختیار، به زارجان، بوشه هر، فارس و کرمان بلاو کراونه ته وه و کوردانی وه ند و زه نگه نه و که له ورپلاو کراون.

_____ ۷ بنه ماله که داریوشی گه وره یان کرده شاله کوردانی زه نگه نه بون.

_____ ۷ خانه دانی گه وره ی سه رده می نه شکانی کورد، به پیی نه سمای یوش له کوردانی زه نگه نه بون.

_____ ساسانیان کورد، له تایفه ی کوردی شوانکاره ن.

_____ له ناخرو و نوخری پاشایانی صه فه وی شیخ عه لیخانی زه نگه نه سپاسالاری جهنگی نیران بووه و زیاتر له ۳۰ سال صه در نه عزه می شاسلیمانی صه فه وی بووه.

_____ دوای پاشایانی کورّتی، کوردی، ماد، هه خامه نشی و نه شکانی و ساسانیان، کورد. نه خشی به رفره ی هه بووه و حوکومه تی به دهس بووه. نیتر نه خشی به رچاوی نه ماگه، به لام تا ناخرو و نوخری قاجار، نه یاله ته کانی کوردستان جورّی خود موختاری یان هه بووه، ته نانه ت مالیاتیشیان که متر به حوکومه تی

ناوهندی داوه. به لآم بوشه رو به رگیری له ولات به دلخواز، یارمه تی حوکومه تی ناوهندیان داوه، حاکمانی ئه رده لآن و حاکمانی زهنگه نه له کرماشان و ئه بوقه داره له پشتکو (نیلام) له باشوری کوردستانی به شی ئیران، به ته واوی نازاد بون. یارمه دمه دخان کرماشانی و حوسین خان کولاهی و خیللی زهنگه نه و رابه رانی شهیدی زهنگه نه که سانی وه ک: حوسین خان ئه عزم ده و له حاکمی کرماشان و کوره بویره که ی: حهیده رخان فه خیم سه لته نه، ئوپوزسیونیی ئیرانیان، یارمه تی داوه، له کاروباری مه شروته دا.

که سانی وه ک: ره شیداغا، محمه داغا، نه زه رسولتان، ئه کبه ر به گ و ئه بولحه سه نخانی زهنگه نه که له گهل زالمان و سالار ده وله، به ره نگاریان کردوه له بابه ت مه شروته وه، نه خشیان دیاره و ده وله تی کاتی (موهاجرانی) ئیران، به هوئی مه شروته خوازان و رونا ک بیرانه وه له کرماشان سازدراوه.

خالو که ریم خانی کورد، خالو قوربانی برای، بابه مراد، میرزا مراد، زه کی و قازی محمه دخانی زهنگه نه یارمه تی میرزا کوچکخانی حهنگه لیان داوه و ئیستایش دوکتور سوهرابی زهنگه نه ده بیرکوللی حیزی پان ئیرانیست بولای کورد و کوردستان جار به جار، ده له کورکی ده کا.

مه لا خلیل گو رامه ری به بوته جلکی کوردی له ۱۳۰۷ هه تاوی په دژی ره زاخانی ئالاشتی په هه له وی رابه ریوو کوردایه تی کردوه.

له سالی ۱۳۱۵ هه تاوی له روزگه یینی ۹ مانگی گه لاویژ، سیلاوی توند به شی له شاری مه هاباد و بازاری بردوزیانی فره ی مالی و گیانی له خه لکی داوه.

۱۹۲۴ ز- علی قولیخان صارم سه لته نه کوری والی پشتکو (ئه بوقه داره) که له دوایی دا به جهنگی (رینو) ناسرا رابه ریوه و بوته والی پشتکو.

۱۹۵۴ رابه رینی جوانرو.

_____ راپہرینی ہوزہ کانی ہورامان بہ راہری کہسانی وہ کو: مہحمودخانی دزلی و محہمد ٹہمین لہوئی بہدڑی حاکمانی زالمی ئیران۔ تیرئڑ ہاویڑی رینکخراوی مودیرنی راہرینہ کانی کوردی روژہ لاتی کوردستان، بوٹامانج و سازدانی دہولہ تی کوٹاری کوردستان لہ مہہاباد بہروناکی لہ کوردستاندا خہلکی گہرم و گورتر کردوٹہ وہ۔

_____ رەزاشا پە ھەلەوی کہ لە گەڵ ئەلمانی نازی پیوہندی گرتبوو، ئینگلیس شار بہ دەری کردوہو لہ ژو ہانسبورک مرد۔

۱۹۴۱ شورہوی و ئینگلیس بہ جوتہ ئیرانیان داگیر کرد۔ لہ روژی ۵ شہمہ ۵ خەرمانانی سالی ۱۳۲۰ ھەتاوی فروکہ شہرکہرہ کانی شورہوی شارکا مہہایادیان گوللہ باران کردو زیانی مالی و گیانی لہ خہلکداو لہ روژی ۶ ھینی مانگی خەرمانانی سالی ۱۳۲۰ سپای خزانہ، مہہاباد۔

_____ لہ ۲۵ گہ لاویڑی سالی ۱۳۲۱ ھەتاوی و ۱۶ سپتامری ۱۹۴۲ ز۔ لہ شاری مہہاباد کہسانی وہ کو حوسین زیرینگہران ٹہورہ حمان زہبیحی و ٹہورہ حمان ٹیمامی و محہمد نانہ وازادہ و مہلا عہدوللا داودی و... کوٹہ لہی (ژیکاف) یان دامہزراند، ٹہندامانی کوٹہ لہ دہبو لہ دایک و باوکی کورد، بن بہ لام ٹاشوریانی کہ باوکیان کورد و دایکیان ٹاشوری بوی لہ ژیکافدا، وہردہ گیردران و ٹہمیش نیریکی ٹہ مروی نیوان کوردو ٹاشوریدا بہ جوانی نشان دہدا (کوٹہ لہی ژیکاف مہ بہستی نازادی و سہر بہ خوئی کورد و کوردستان بووہ و سہر بہ ہیچ یہ ک لہ دہولہ تہزل ہیڑہ کان نہ بووہ و داخوازی لہ ہہموان کردوہ تا یارمہ تی بدن تا دہولہ تی کوردی لہ کوردستانی یہ ک گرتوو، سازبدن، بہ لام کہ کرا بہ حزبی دیموکرات، کرایہ سہر بہ شورہوی (شہ پوئل) و لہ نوامبری ۱۹۴۵ ی زاینی کوٹہ لہی ژیکاف بہ ٹاشکرا، دہسی بہ بز او کردوہ۔

(برواننہ کوٹاری کوردستان له مههاباد، نارچی روژویلٹ (: کور) ۲ ژوئیہی
۱۹۴۷ز گوٹاری میدیل ئیست ژورنال (روژهلانی نافین).

۱۹۴۴ ز- له ۲۵ی گه لاویژی یا ۲۶ سه رماوه ز: (سیخوار)ی سالی ۱۳۲۴ی هه تاوی
و ریکه وتی ۱۹۴۴ز. به ده ستوری پیشه واکازی محمه د کو مه له ی ژیکاف،
کرایه حیزی دیموکراتی کوردستان، وه ک نه وه، به یانیه ی گو رانی ژیکاف به
مو رو ئیمزای قازی محمه د و ۱۰۵ کس له سه رناسانی کورد، بووه و
ویستویانه کورد خودموختاری، زمانی کوردی نازادی و...

له ۲ ربه ندانی سالی ۱۳۲۴ و ۲۲ ژانویه ی ۱۹۴۶ز- پیشه دا قازی محمه د
که زوربه ی هوژه کورده کان و خه لکی فره زورکو بونه وه و حه زه تی مسته فا
بارزانی و زاتی وه ک سولتان العرفا حاجی سه یید عه بدوللا گه یلانی زاده و
سه یید عه زیری کوری و حاجی بابه شیخ و عه للامه حاجی مه لا حوسین
مه جدی، کوٹاری کوردستانی له ۴ چرای شاری مه هاباد، راگه یاند و له و
کاتانه دا گوٹاری نیشتمان، کوردستان، هاوار، هه لاله و... به زمانی کوردی له
چاپ ده درا.

۱۹۴۶ ز- له سالی ۱۳۲۵ و ۱۹۴۶ز- شهروانانی شوره وی له ئیران چونه ده ری و له
کوٹاری کوردستان، پشتیوانیان نه کرد، پیشه واکونه وه له کوردستان به ری
خوین ریژی بگری به ناچار چووه میاندا واکوئی دابه ده سه وه وله ۲۱ی
سه رماوه زی سالی ۱۳۲۵ هه تاوی ساعه تی ۱۰ی بهر له نیوه رو، سپای
شهروانانی ره ژیمی حه مه ره زاشای ده رکراو، خوئی خزانه شاری مه هاباد و له
۱۰/۱ / ۱۳۲۵ قازی محمه د زیندانی کراو دوای ۱۰۰ روژ زیندانی کران
به داغوه حه مه ره زاشای بی فهری ئیران له ۱۰ خاکه لیوه ی سالی ۱۳۲۶
هه تاوی و ۱۹۴۷ز- پیشه دا و صه دری قازی و حه مه حوسین خانی سه یفی

قازی له چوارچرای مه هاباد، له داردا و شهیدی کردن.

_____ ئەمیر سه یفوده و له؛ سالار زهرزایی له خیلێ زهرزاو فه ماندهی سپای سه مقان بن ئه ر تهق حاكمی قدس بووه، كه ماوه یكیش ئوستانداری ئیسكه نده ریه بووه. كوری ئه سیر له میژوه كهی خویدا له زیمنی روداوهی سالی ۵۴۷ مانگی له و ئەمیره ناوی بردوه و ده لی: له و میژوه دا له لایه ن مه لیکشا محمه د سپای بولای حیلله، ره وانه کرا که ئه و کورده زهرزایی به فه ماندهی بووه و مرویی بویر، پره یبه ت و به قودرته و به هیمه ت بووه (وه فه یاتی کوری خه لکان چاپی میسر به رگی. په رهی ۳۷۱، ئه لکامیلی کوری ئه سیر به رگی ۱۱ په رهی ۷۲).

_____ مه لیک عادل زهرزایی، سه یفه دین ئه بو حه سه ن عه لی بن میر سه یفه دین سالار، زهرزایی، له منالیه وه له مالی پاشا کانی میسر په روه رده کراوه و بویر، شیاو، له کارزان، زیره ک، خاوه ن زانست و رامیار بووه و فره زو به سه ر هاو سالانیدا سه رکه و تووه و له ره جه بی سالی ۵۴۳ مانگی بوته سه روک و وه زیرانی زاهیر عوبهیدی له قاهره و به مه لیک عادل ئه میر له شکر موله قه ب کراوه و وه زیری پر زاناو له قاهره مزگه وت و فیترگه یی فره ی دروست کردوه بو شافعی مه زه بان و له ئیسکه نده ریه یش فیترگه ییکی سازداوه که زانا ی ناودار حافظ ئه بو تاهیر ئه حمه د سه له فی شافعی له وئ ده رسی و توتته وه.

عادل که مرویی خوچاک و ئا کارباش و وه زیری دادگه ر بووه له راست تاوانیاران سه خت راوه ستاوه و له تاوان نه بوردوه و سه ره نجام له سه ره ئه و خووه له روژی ۵ شه مه ۶ موچه ره می سالی ۵۴۸ مانگی به ده س نه سر - ی بن عه بیاس کوری ژنی خوئی شه هید، ده کری (وه فه یاتی کوری خه لکان چاپی میسر، به رگی ۱ په رهی ۳۷۰).

_____
 ٲمیر صدہ قہی ورمیی، عہلی بن صدہ قہ، لہ روژگاری مہ نسور خہ لیفہی
 عہ بیاسی (خیلافہت لہ ۱۳۶ تا ۱۵۸ مانگی) لہ گہل خہ لکی و رمی شہری
 کردوہ و داگیری کردوہ، لہ پاشان خوئی و براکہی لہ ورمی خانو بہ رہیان
 سازداوہ، صدہ قہ لہ زہمانی پاشایی ہارونہ رہ شید: (دانیشن لہ بان تہ تخت ۱۷۰
 و مردن لہ ۱۹۳ مانگی) ژیاوہ.

_____
 ٲمیر صدہ قہی ۲ خہ لکی ورمی کوری عہلی کہ بہ ناوی باپیری یہ وہ کراوہ و
 بہ صدہ قہ ناوبراوہ و بہ ٲمیر (زریق) یش ناودار بووہ، روژگاری بہ سہر
 ناوچہ کیتاویہ کانی نیوان موسل و نازربایجان حوکومہ تی کردوہ و قودرہت
 و شان و شکویہ کی ہہ بووہ. لہ سالی ۲۰۹ مانگی مہ ٲمونی عہ بیاسی ٲہوی
 کردوٲہ والی نازربایجان و ٲہرمہ نستان و شہر کردنی لہ گہل بابہ کی
 خوړہ مدین - ی کوردی. بہ و سپاردوہ. کوری ٲہ سیر دہ نوسی زہریق لہ تہ ک
 سہید کوری ٲہ نہس حاکمی موسل بہ نیان باش نہ بووہ و سہرہ نجام زہریق بہ
 ۴۰ ہزار سپاوہ، چووہ شہری سہید کہ سہید کوژرا و کاتی مہ ٲمون ٲہوی
 بیست، فرہ خہ فہ تی خوارد و محہ مہ دین حہ مید توسی کردہ والی نازربایجان و
 فرہمانیشی پیدالہ موسلہ وہ پروا و زہریق لہ ناوبہ ری، محہ مہ د لہ سالی ۲۱۲
 چووہ موسل و دوای شہری خویناوی زہریقی یہ خسیر کرد و ناردیہ، بہ غذا و
 خویشی چووہ نازربایجان، نیترلہ و بہ دوا ہہ والی لہ زہریق نہ ما (پروانہ
 شاریارانی گوم نیو کیسرہوی بہ شی ۲ بہ ری ۳۳ و ۴۰ و ٲہ لکامیلی کوری
 ٲہ سیر

_____
 حہران: ہاران شاریکی کہ ونارای ناودارہ. لہ جزیرہ، لہ ۳۵ کیلو میتری باشوری
 ٲورفہ لہ بہ ستیی نہر - ی جلاب، دایہ. ٲیستاوہ ک جاران ٲاوہ دان نیہ،
 تاریخ نوسانی رومی ٲہ و شارہیان بہ ناوی کارہ. (carrfnae) ناو بردوہ،

له سه ره تاي ئيسلامدا ئه م شاره ئاوه دان بووه و ده سه يئي له ناوداران له وئ
سهريان هه لداوه، هه ندي له حيكهت زانان و پزيشكاني هاران خويان به صابي
زانپوه و زورينه ي ديلمانجاني كتيبي فله سه في و پزيشكي عه رب خه لكي
هاران بون (موعين هه رئه وئ).

_____ هولوان holvan چومئكه له ته خت گرا (تاقى كيسرا) له ۱۹۰۰ مئري دايه و
له كاتي هاتنه خواره وه ي ئاوه كه، له كيئه كاني ياتاق (زاگروئس) له ماوه ي چهن
كيلومئري به نه نذازه ي ۱۲۰ مئردئه خوارئ و له پانايي ده شتايي به ك،
ئاويي عه لي گرده، ئاوده دا و له ته نگايي كيئي پيشكان رهد، ئه بي و له ده شتايي
سه رپئل زه ها و، قه سري شيرين - وه، ده روا و ده چينه، دياله، شه ري نيوان
عه رب و كورد و ئيرانيان له هولواندا روي داوه و ئينستايش شاروچه به ك،
له وئ به ناوي هولوان ئاوه دانه و هه به (سه رچاوه ي به رو).

_____ شيخ عه ليخاني زه نكه نه، وه زيري شاسليمان صه فه وي (نيوه ي دوهمي سه ده ي
۱۱ مانگي) ئه و مرويه، وه زيري شياو، له كارزان و پاكدوين بووه و
تانه نذازه يي له كاري نابه جيئي شاسليمان به رگيري ده كرد (سه رچاوه ي به رو).

_____ شيخ عه ليخاني زهند، سه داري بوئري كه ريمخان زهند (نيوه ي دوهمي سه ده ي
۱۲ مانگي) كه له جه نكه كاني روژگاري كه ريمخان زهند - ي، به شدار بووه،
به لام خاني زهند به قسه ي ۲ زمانان، كوئرونابيناى كردوه. (سه رچاوه ي به رو).

_____ عيشقي (ميرزاده: محمه د ره زا كوري حاجي سه يد نه بولقاسم كوردستاني،
شاعير كه له سالي ۱۲۷۲ له شاري هه مدان، له دايك بووه و له ۱۳۰۳ هه تاوي و
۱۳۴۲ مانگي له تاران شه هيد كراوه، هوگري ئه ده ب و شيعر ببوو پر به هه ستي
ناسكي بو به يان كردني واتاي وه تن به ره ستي و نازاديخوازي و چاكسازي
شيعري ده وت.

نه ترس و بیباک و کۆلنه دربو و له شه ری یه که می نیوگه لانی چوو و ولاتی
 عوسمانی و له دار و لغتونی نه وی ده رسی خویندوه و له تاران روژنامه ی سه ده ی
 بیسته می بلا و کردو ته وه، که پر و ته زی بووه له قسه و و تاری توند و تیژ، به دژی
 ده سه و دایره ی حوکومه تی ئیران و هه رله به ره نه وه به هو ی ۲ که سی نه ناسرا و،
 له تاران کۆژ و له بابویه نیژراوه. عیشقی له ئۆ په رای ناوداری: «هه ستانه وه»،
 هه ستانه وه ی پاشا گه وره کانی ئیران، نیشان ده دا، که یه که یه که، دیته نیو شانو که و
 بو تاله باری ئیران خه فته ده خو ن و شانازی و شکو ی رابوردوی کورده واری و
 ئیران ده خه نه وه بیرو هزری مرو، تابلو کانی «ئیدئال» و کفنی ره ش» هه ری به که یان
 ره خه له باری ناله باری کۆمه لایه تی ئیران ده گری، دیوانه که ی چه ندین جار له
 چاپ دراوه و بلا و کراوه ته وه (بروانته زانایانی کورد، به رگی ۵ به قه له می
 (شه پۆل) ناماده ی چایه.

_____ گه نجعه لیخان زیک له کوردانی لای کرمانه و بو ته حا کمی کرمان و سه رزه و
 یه کانی شه رقی ئیران و تا مردن حا کمی نه وی بووه و گه رماو، نه نباراوی نه و
 ئیستا بو ته شوینه واری که و ناراو پارێژ راوه و ته ختی نه نباراوه که ی به سورب
 ته خت (: که ف) پوشی کراوه، بو نه وه ی ئاوه که نه ده لیه نیو عه رزه که و له وی
 ئاوه که، کو، بکاته وه، هه روا خانی زیک له به رافه رمانده ی سپای ئیران
 بووه.

_____ بودا قخان چگنی حا کمی قوچان و خو ژاسانی با کوری بووه و ⁴حه نعه لیخان - ی
 برای حوسین عه لیخانی کوردی چگنی حا کمی بستان بووه و دوا ی مردنی نه و
 برا که ی: به یرامعه لی سولتان چگنی له لایه ن شاعه بیاس صه فه وی کرایه
 حا کمی بستان.

_____ میرزا ته قیخان نه میرکه بیر - ی کورد، حاجی قوربان کوری تیه ماسب به گی

کرماشانی چوته نیو دام و ده زگای میرزا عیساخان باوکی قائم مقام فراهانی و ناشپهزی کردوه و ناشپهزی چاک و پاک بووه و له پاشان بوته ناشپهزی تایبته له ده رباری قائم مقامی فراهانی و فره جیی باوهر و ریژدار بووه و کورپه که ی که ناوی تهقی بووه و له پاشان بوته میرزا تهقی خان نه میرکه بیر یئیران، له ده رباری قائم مقام فراهانی په روه رده کراوه و پیگه بیوه. (بروانسه و تاوی نوسول بروگیش و وزیر موختار - ی پروس که میرزا تهقی خان نه میرکه بیر ی به کورد، داناوه، نه قل له نه میرکه بیر و ئیران فیره دیدون ئاده میهت، بلاوکی خواره زمی په ره ی ۲۰ چاپی ۱۳۵۴ تاران).

نه میرنیزام حه نعه لیخان کوردی گروس که هه مه کاره ی عه بیاس میرزا نایب سه لته نه بووه فره سه رنجی داوه ته نه میرکه بیر و له پیگه یاندنی نه میرکه بیردا نه خشی به رچاوی هه بووه، ده لین: سه ره رای جه وه هری زاتی نه میرکه بیر، کوردبون و هاو زه گه زی شویتی بووه له سه ر نه میرنیزام گه روسی، یا نه وه که میرزا تهقی خان نه میرکه بیر، کاتی گه یشته پله ی وه زاره ت، سه رنجی تایبته تی به نه میرانی کورد، داوه، به تایبته که سانی وه ک سه ردار عه زیزخان سه ردار و سام خان ئیلیخانی زه عفه رانلو قوچانی، ته نانه ت؛ کیژی خوتی له سه ردار عه زیزخانی موکری سه ردار ی کوللی ئیران ماره کوردوه، میرزا تهقیخان نه میرکه بیر له گه نجیدا چوته دام و ده سگای ولیعه هد له ته و ریژو له ۱۲۴۴ مانگی چوته ولاتی برۆسه و نه میرنیزام زه نگه، خوشی له نه میرکه بیر هاتوه و له گه ل ناصره دین میرزا ولیعه هد بو دیدار له گه ل ته زاری روسیه، ناردویه ته (نه و ج کلیسا) و له ۱۲۶۳ کراوه ته سه روکی سپای نازربایجان و دوای مردنی نه میرنیزام زه نگه که له مه زترین مروفی سیاسی ده وره ی قاجار بووه، نه میرکه بیر کراوه ته پیشکاری نازربایجان و سه ره په رستی وه لیعه هد و دوای

مردنی محمہ دشا (۱۲۴۴) میرزا تہ قیخان ٹہ میر کہ بیر، ناصرہ دین میرزا، دہ باتہ تاران و لہ بان تہ تختی پاشایی دایدہ نی و خوئی بہ ناوی صہ در ٹہ عزم - کاروباری ٹیران، دہ با بہ ریوہ، مالیات و سپای شہ پروان ریکک دہ خاو لہ گہل دہ ولہ تاندا بہ یوہندی، ٹابوری، کو مہ لایہ تی و سیاسی سازدہ دا، ٹہ میر کہ بیر دارو لفقونی لہ تاران دامہ زرانڈو بہ ہیتیانی فیرکارو دہ رس بیژانی ٹورویایی، بنچینہ ی فیربون و خوئیڈن و فہرہ ہنگی تازہ ی لہ ٹیران، دانا. کہ بہ داخوہ بہ شہ یتانی، شہ یتان و شوفاران و بہ خیل و حہ سودان ٹہ و مرو فہ گہ ورہ و دل سوژہ، لہ حہ مامی کاشان بہ خوئی رہ گ بہ ردان لہ ۱۲۴۸ ی مانگیدا شہ ہید کراوہ. مہ لیک شو عہ رای بہ ہار لہ ۱۲۶۶ مانگی لہ دایک بووہ ولہ ۳۳۰ (مانگی و ۱۸۶۶ - ۱۹۵۱ ز - ٹہ وزاناکوردہ، مردوہ، بہ ہار شاعیر، لیکو لہ ر، روژنامہ نوس، ٹوستادی زانکو، رامیارو خوی سہ بک ناسی بہ فارسی بہ.

خانہ دانی کولینیل محمہ د تہ قی پہ سیان کوری روستہ م بہ گ پہ سیان لہ کوردانی پہ سیانی قہ فقازن (پہ س + یان - یانی کوران، کورگہل، پہ س، بہ واتای کور - ہ، ہہ روہ کو پسمام، پسخالی یانی کورمام، کورپور (کوری مام کوری پور). شہ ری ٹہ رمہ نستان و نازربایجان دوای روخانی شوڑہ وی زیاتر لہ سہ رخاکی کوردانی پہ سیان و گولبجار، ناخکہ ندو شاروچکہ کانی لاجین و قورت و قہرہ باغ بووہ و بو تہ ہوئی مال ویرانی و ناوارہ بونی کورد، ہہ روہ کوشہ ری ۸ سالہ ی صہ دام و ٹیران زیاتر کہ لہ سہ رخاکی کورد بوو و بوہ ہوئی مال ویرانی و دہر بہ دہری کورد چ لہ م دیو و چ لہ و دیو، و ہینہ کہ ی ہلہ بجہ یہ، ہلہ بجہ ی سوتا و ہیر و شیمای کوردستان و شاری سہ ردہ شت (زہ ردہ شت) لہ م

دیوہ

عہ لی قولیخان و حہ یدہر قولیخان پہ سیان خزمی کولینیل محمہ د تہ قی

پہ سیانز کہ دہنوسی: له ۱۲۴۳ / کاتی قہ فقا ز کہ و تہ پەردەس روسی تہ زاری
 ئیمہ ہاتینہ ئیران و من: کولینیل محەمەد تەقی پەسیان له ۱۳۰۹ مانگی له
 تہ وریژ له دایک بوم و له ۱۳۱۷ تا ۱۳۲۳ له وی خویندومە و له ۱۸ چومادی
 سالی ۱۳۲۴ چومە فیژگە ی نیزام و دوای ۵ سال خویندن بە پلە ی ستوان دوومی
 له ۱۳۲۹ مانگی وەر گیرام و له راستیدا باب و کالی ئیمہ هەمو گولی سوری
 مەردانی ناوداری وە کو میرزا تەقیخان ئەمیر کەبیر و حەسە نەعلیخان
 ئەمیر نیزامی گەروس و... ن. کە ئیشارە بە کورد بونی خوی کردوہ. و
 ویستویە تی ئە یالە تی خوراسان سەربە خو بکا و خوی (کولینیل محەمەد تەقی
 پەسیان) بیئە سەر کو ماری، (گوفاری دانشمەند سەماوەزی ۱۳۵۸). هەروا
 نوسیویە تی: هەمو کوردانی پەسیان و حەمادینلو، قەرە پە پاخ - ی کورد و
 کوردی شکاک: (شوقاق) و دونبولی و باجیان و ۱۰۰۰ سوار لە سلیمان - ی
 پەسیان و شوکورلو و خوکانلو و قەرەچۆرلو و زیلان و میلان، لە شەرە کان
 سالانی ۱۲۴۰ تا ۱۲۴۴ بە سودی ئیران بە شدار بوون، جادوای هاتنی ئیسلام
 و دەسە لاتداری عەرەب بە سەر کوردستان و ئیران و نەمانی پاشایانی ساسانی
 کورد و هیژشی تورکان لە سەدە ی ۴ بو سەر کوردستان و ئیران و حوکومەت
 کردنی تورکان، غەزەنەویان، سەلجوقیان، خوارەزمشاهیان، جەلایریان و
 مەغول و تەیموریان، قاجاری تورکە مەن و تورکە رەشە، بە سەر ولاتی
 کوردستان و ئیراندا، زیاتر لە هەزار سال درێژە ی کیشاوہ و زمان. داب و
 دەستوری خەلکیان گۆریوہ و بەشی له خەلکی ئیران و کورد، زمانە کە یان
 بوو تە تورکی، تەنانەت ئە و داگیر کەرانە، ناوی کیف و شاخ و داخ و دار و
 بەرد و گوندو ناوی ناوی چەم و زەر یاشیان گۆریوہ (برواننە ریشە ی نیژادی
 کورد و پەییوہ سە گە نیژادی و تاریخی ئە و پەرە ی ۱۳۱ د - رەشید یاسەمی

کوردی کرماشان و شہرہ فنا مہ بہ فارسی ئەمیر شہرہ فخان بدلیسی کہ لہ سالی ۱۰۰۵ ی مانگی تہ لیفی کردوہ و تاریخی کورد و کوردستان پەرہ ی ۸۳ بہ رگی ۱ نایہ توللا شیخ محمەد مہردوؤخ کوردستانی و کورد، لہ دراوسیکاندا ئەولیا چہ لہ بی و سہ فہرنامہ ی خوسرہ و میرزا، پەرہ ی ۵۹ کہ قہرہ پە پاخہ کانی بہ کورد، داناوہ.

بنہ مالہ ی عہ لیخان صہبا، قانانی شاعیر و مہ لیک شوعہ رای بہ ہار، ناغای ئەمیرانی ہەلسورینہری گو فاری خواندہ نیہا لہ تاران کہ شاو ئە شہرہ ف و دہرباری پە ہلہوی، دہ دابہر پلار کورد بوون (برواننہ و تاری دوکتور مہ حمود ئە فشار لکاو بہ کتیبی کورد و پە یوہستہ گی نیزادی و تاریخی ئەو، د - رەشید یاسہ می پەرہ ی ۳۷ چاپی ۱۳۶۹ و زہ بیحوللا مہ نسوری نوسہری ناودار، کورد بووہ (برواننہ حہرہ کہ تی تاریخی کورد بوؤ خوراسان، بہ رگی ۵ پەرہ ی ۹۷ تا ۱۰۳ چاپی ۱۳۷۷ ہہ تاوی.

لہ روژی ۵ شہ مہ ۲۵ دسامبری ۲۰۰۸ زاینی و ۵ بہ فرانباری ۲۷۰۸ کوردی و سالی ۱۳۸۷ ہہ تاوی، سہرہ نجام لہ تلویزیونی TRT ی (۶) ی حوکومہ تی تورکی ئەردوؤغان بہ زمانی کوردی، زمان، ئەدہب و ہونہری کوردی بلاو کرایہ وہ و ۲۴ ساعہ تہیشہ، کہ لہ زہمانی مستہ فاگہ مالہ وہ، زمانی کوردی قہدہ غہ کرابو، دیارہ کرانہ وہی ئە و تلویزیونہ، بہ زمانی کوردی، لہ سوئنگہ ی بہر خودانی کورد و گریلای کوردہ، کہ خوینی بوؤ ژاندوہ و حوکومہ تی تورک دہبی دیان بہ ہہمو، مافی رەوای کوردا بنی، ناچارہ مافی نہ تہ وہی کورد، بناسی، دہنا وہ کجاران بوؤ ناچیئہ سہر، (شہ پوئل). - بہ سسام - ی کورد، ہاوسہ ردہ می یاقوب بن لہ یس (۲۵۴ - ۲۶۵ مانگی، یہ کہم شاعیری کوردہ، کہ دوای ئیسلام شیعری بہ فارسی و کوردی نوسیوہ و شیعہ کوردیہ کانی وندا

کراون (موعین پەرە ی ۲۶۸ سەرچاوه ی بەرو).

بەشا کورد، یەکی لە گوندەکانی کەهنوجی شارستانی جیروفتی ئە یالە تی کرمانە و ناوچە یەکی کێفاوی و چەرە و کێفەکانی بە ناوی بە شا کور، ناودارە. (بەشا) کورمانجیە، یانی بەش: پشک. چیا ی باریز، تایفە ی باریز، بارزان، بارجان لە دەورە ی ساسانیان، لەو ی لە نیوکیفەکانی باریز، بارزان، بارچی چیا ی بارجان، هۆزی کوفج، قفص، کوفج یا کوچ، هۆزی بارزان، لەو ی ژیاون و ئیستایش هەن و لەو ی دەژین.

کە ئەردە شیر ی بابە کان چۆتە جەنگی تایفە ی بارزان لە چیا و کێفەکانی جیروفتی کرمان (کیسرهوی ئەحمەد پەرە ی ۴۹، صادق هیدایەت پەرە ی ۲۴ و ۲۵ و تەبەری، ئیعماد سەلتەنە، عەلی رەزمارا، پەرە ی ۱۴۶ و یاقوت و ئەلکامیل بە نەقل لە پەرە ی ۱۲۵ و ۱۲۶ ی دانیشنامە ی جیهانی ئیسلام حەرفی بی چاپی ۱۳۷۱ هەتاوی تاران.

ئەمیرنیزام حەسەنەلیخان بن محەمەد صادقخان گەروسی، سەر تیب، سیاستزان، ئەدیب، نوسەر، خەت خوش و ناوداری دەورە ی قاجار، لە ۱۲۳۴ لە بیجار لە دایک بوو و لە ۱۳۱۷ یا ۱۳۱۸ مانگی لە کرمان مردو و پلە ی سەر تیبی فەوجی گەروسی بە میرات لە باوکیەوه، پێی براو و لە شەری هیرات بە فەرماندە یی حیسام سەلتەنە، ئەو یە کە مین کەسی بووگە، کە خو ی خزانە و تەنیۆ قەلای هیرات. لە سەفەری یە کە می ؛ ناصرە دین شای قاجار، بو ئورویا لە سالی ۱۲۹۰ مانگی، بە پلە ی وەزارە تی فەوائیدی گشتی یەکی لە هاو رییانی شابوو، ئەمیرنیزام گەروسی بو ماو یە کیش پیشکاری موزە فەرە دین شابوو، لە کاتی وەلیعە هیدی ئەو، کە لە تەو رپێر بوو. لە پاشان بو تە وەزیر موختار لە فەرانسە و ئینگلیس و ماو یە کیش حاکمی کرمانشان بوو و لە

سالی ۱۳۱۷ بوته والی کرمان و له وی مردوه و له قه برستانی شانیمه تولالی
 وه لی له ماهان نیزاوه همزاعای مہنگور، بریکاری سہرداری راپہرینی
 ۱۸۸۰ ز۔ بہ را بہری مہلیک غازی شیخ عوبہ دیدیلای نہہری شاہی شہ مزین له
 ساپلاغ (: مہاباد) ی موکری بہ گزی و سویتدہ درو خواردنی ئہ میرنزامی
 گہ روسی، ئہ و مروگہ ورہ شہ ہید کراوہ. ئہ میر نیزام گہ روسی، نوسہری بیورورد،
 خہت خوش و ئینشا چاک بووہ و نوسراوہ کانیشی ئہ مانہن: کتیب و مونشات،
 بہ نندنامہ ی یہ حیہ وی کہ بہ خہ تی جوان بوکوری خوئی نوسیویہ تی. (موعین
 پہرہ ی ۱۶۴۸ بہرگی ۶ چاپی ۵ سالی ۱۳۶۲ تاران).

لا پہرہ ی کتیب وہ ک شاپہرہ کہ روحی ئیمہ
 بو لای نورو روناکی دہ خاتہ ہہ لفرین: ویلتیر.

ہہ رکہ سی فہرہ ننگ و زانین بہ دہس بیئی
 رہ حمہت و بہرہ کہت بہ سہر خویدا دہبارینی (شہ پوئل)

ہہ رکاتی دہ چمہ بہر لانه خہ فہ تمہ؛ کہ تہ مہن، چہن
 کور تہ، بوکہ لک و ہرگرتن لہ و سفرہ رہ نگیئہ (شہ پوئل).

وہرہ با ہہ مومان نالہ مان یہ کخہین
 بہ لکو بہ و عیشقہ نیشتمان سہر خہین

گەریانیک بەریواری بەدۆلی شیخانی مەنگوراندا:

روژی چوارشەمە، یەكەمی رەزبەری سالی ۱۳۷۷ی هەتاوی و ۲۳ی سپتامبری ۱۹۹۸ی زاینی و ۱/۷/۲۰۱۰ی کوردی لە کات ژمیری چواری سەر لە ئیوارە، لە گەل چەن کەس لە کورانی خوالیخوشبو حاجی محەمەد مۆرە کی، لە شاری تارانەو، بەرە و شاری مەهاباد، وەلە و یۆه بەرەو هەریمی ئاوابی شیخانی مەنگوران بە جادهی دەم سەدی مەهاباد، دارویشتین لە سەر رینگا لە لای دەسە چە پەو دەیی (هەمزوا) لە بان گردیکە وە، دیار بو، هەرواکە دە رویشتین لە پردیکەو بە لای دەستە راستا لامان دا و ماشین کەوتە سەر جادهی خاکی و رینگا بە نیواری بو، بەلام زور ناخۆش و پرو تەژی لە کەند و لەند بو، هەرچۆرێ رویشتین، لە رینگا لە دەستە راستەو شوینە واری دیی کۆنی (ئینجە دەریی) یان نیشان داین کە لە دۆلی شیخان دایە، لە کورده واریدا دە لێن: ئینجە دەریی لە کاتی ئاوهان بوندا تاچل پە نجاکی پەلکە ئاوریشمی لێها تۆتە دەریی و ئەم قسە خویی نیشانی ئاوهانی و حەشیمەت زوری ئەو دیی کۆنە، راگەینیی.

هەرواکە بەو جاده ناخۆشە خاکی بەداده رویشتین. لەم لاو لە ولای رینگا و بانە کە، بارسنجو، سورەبان یان نیشان دەداین، سەر ئەنجام گەیشتینە ئاوابی سیلم، بە لام ئەو روژە نە مان توانی بچینە سەر ئارا مگە و زیارەتی خوالیخوشبو (بابالی) ناچار گەراینەو بوشاری مەهاباد، بوژی هەینی ۱۳۷۷/۷/۲ سەر لە نۆی بەرە و مەنگوران بە شوینە کە ی روژی پینجشەمەدا رویشتین، لە رینگا باخەو انە کە ی مالی خوالیخوشبو حاجی محەمەد مۆرە کی کە لە بەرشارە زابون بە رینگا و بان لە گە لمان هاتبو، لە رینگا لە دورەو ئاوابی گۆمەلیان، داغە، چۆمی گەورە ی لای داغە ی نیشان دەداین، کە ئەم چۆمە لە لای قازی یاواو، دەرژیتە نیو بەر بەر بەندوسەدی شاری مەهاباد، لە سەر رینگا بە لای دەستە راستەو، چاکی (بەرلانک) لە دەم رینگا بو، بە ئیمە نیشان درا، هەروا بەو جاده خاکی و ناخۆشەدا دە رویشتین لە ئاوابی (باگردان bagerdon) خوارێ و سەری رەد بوین تا گەیشتینە دیی (شیخان) و لەوی چۆینە مالی (مام خدر) نیویک، زوری بە خیر هاتن کردین و نانی نیوہ رو (فراین) لەو مالە خوارد، جادوای نان و چا خواردنی نیوہ رو، بو رینۆینی براپە کی خوی بە نیوی مام رەسول بانگ کرد، ئەم مام رەسول و مام

خدره له کوّنه ئاشناو کوّنه شوانانی حاجی محهمه د بون، زوربان ریز لیگرتین و دیاربو قه در و حورمه تی حاجی محهمه دیان لایبو، به راستی مام خدر پیاوی وریا و ژیرو نیشتمان ویست ده هاته بهرچاو، میوانگر و نانخوش و به ئاوه زبو، مام خدر و مام ره سول له دوره وه که لاتی شا، یاقه لاتی شا، یان نیشان داین، ههروه ک ده گیر نه وه قه لاتی شا دارای ساختومان و خانوگه لیککی جوان و سه رنج راکیشه، ههروا دیواری له بهردی تاشراو، وه پلیکانی ژیرزهوی له بهرده تاشراو بۆ ساز دراوه له نیوه راستی مهیدان و گۆره پاندا گولاو به بهردی ته شوئی تاش بۆ ساز دریاوه، شوینه واری عه مباروی هیمان به جوانی دیاره و ئاسه واری دیاره و به راشکاوی شارستانی و ته مدونی ماد به ریوارانی خوی نیشان ده دا.

به لای که لاتی شای نیو مه نگوران خانو ئاسه واری کوئی نه ته وه ی ماد و کورده. وه که مچی له خوار تره وه قه لاتی مسته فا به گک، وه له ورینه شدا قه لاتی هیللم هه به. (۱) دیی

(۱) له کتیبی کار نامه ی ئه رده شیر بابه کان دانوسراوه: ئه رده شیر چووه شه ری کوردان شای ماد - له ویوه چووه ته سه ر بارزانی - بارزانیان له جیروفت لای کرمان، کیوی به نیوی بارزان، بارزانی بارجانی هه به که بارزانی له و ناوه بووه و له پاشان بۆ بهرگری له هیرشی دوژمن چونه ته ئه م مه لبه نده ی ئیستای بارزان، که ته فسیری ابن کثیر له بن ئایه تی (...الی قوم اولی باس شدید) سوره ی فتح ئایه تی ۱۶ - ده لی پیغه مبه ر فه رمویه تی ئه م ئایه ته له په سه ندی هوزیک دا هاتوو که تازاو نه به زن و کاله کانیا ن له مووه و کوردن و بارزانی - سه رچاوه: ته فسیری ابن کثیر، ته فسیری روح المعانی، ته فسیری المیزان. ته رجه مانو لقوقورانی عه للامه حوسین هیندی، بیان الائمه - کتیبی زه مهینه سازان، کتیبی به عقوب لیث په ره ی ۲۲ نوسراوی دوکتور باستانی پاریزی. کارنامک نوسراوی ئه حمه د کیسه وه ی چاپی ۱۳۴۲ په ره ی ۴۹ - کوواری ئاوینه ژماره ی ۱۷ و ۱۸ چاپی ۷۳ و ئاوینه ی ۱۳۷۴ ژماره ی ۹۰ به قه له می شه پۆل. یا بازان - ی کورد که له لایه ن پیغه مبه ره وه کراوه ته فه رمان ره وای یه مهن، دوای مردنی بازان، شارکوری بازان بووه

شیخان، ئاوايه كه، له ۲۵/۵ كیلومیتري با شوری روژاواي شاری مههاباد و ۱۰۵ كیلومیتري بو شاری سه دهشت هه لکه و تووه، خه لکه که ی کورد و سونین، کاری خه لکی، مهرو مالآتداری، جوت و گاو ههنگوین به عه مهل هینانه، کار دهستی ژنان گوره وی چنن و پوزه وان و به رمال و دهسکیش و رهشکه و جاجم و شتیوايه.

گوندی باگردانی سه ری که له ۲۴/۵ کیلومیتري باشوری روژاواي شاری مههاباد و ۱۳۰ کیلومیتري سه دهشت دایه، جاکه له شاره وه، بۆی ده رۆی، له دهسته راستی ریگای خاکی دایه، خه لکه که ی کورد و سونین. له چۆم ئاو دهخونه وه، له و دوله دا بو ماوه ی یه ک کیلومیتري دو ئاوايی به نیوی باگردان bagerdonی خواری و سه ری هه یه، که له ۲۴/۵ کیلومیتري با شوری خوژاواي شاری مههاباد و له ۱۳۰ کیلومیتري سه دهشت دایه، جاکه دهروپی له دهسته راسته وه له پشت باگردانی سه ری گردیک هه یه و له بان ئه و گرده، ئارامگی خوالیخوشبو (بابالی) پاپیره گه و ره ی حاجی محمه ده موره کی، لی سازدراوه، ئیستا پیگهی پاسداران له سه ره ئه و ته پۆلکه دانریاوه، ده بی بیژین: مروف کاتی به و جاده خاکی به دا دهرواو دهروانته باری ژبانی ئه و خه لکه بیچاره و مهزلومه، واده زانی که ئه مانه وه ک به سه دان سال بهر له دنیای ئه مرو بژین وایه، چونکا دور له شارستانی و خوینده واری و ئاودانی و ژبانی خوشی ئه م سه ده یه، ئه م خه لکه موسلمانه هه ژارانه راگیردراون و قه تیس ماون و له خیر و به ره که تی ئه م قهر نه بی بهش کراون، هیچ جو ره ئاوه دانی و بوژانه وه یه ک له و نیوه نیوانه دا له نیو مهنگوران کار نه کراوه.

→ حاکمی یه مهن شار کوری بازان به یار مه تی پیروزی کوردی ده یله می ئه سو ده - ی کوشت که پیاوی چه چول بو - پیغه مبه ر فه رموی: فاز فیروز: فیروز سه ره که وت. وله سه ره قه بری ئه بو حه نیفه دینه وه ری کر ماشان له به غدا نو سراوه (لوکان العلم بالثریا لتناول رجال من ابناء جبال. المسند گردو کوئی المسند به نه قل ابو هزاره احمد بن محمد بن خه لیل چاپی ۱۳۱۳ ی مانگی میسر ئایه تی ۵۴ ی مائده (... فسوف یأتی الله بقوم یحبهم و یحبونه اذلة علی المؤمنین، اعزة علی الکافرین له په سنی کورد نازل بووه. و ئایه تی ۲ و ۳ سوره ی جومعه له بابته کورده (... و اخرین منهم لما یلحقوا... پیغه مبه ر فه رموی ته تی. شنبه پر

بنه ماله‌ی خوالیخوشبو حاجی محهمه‌د مؤره کی

ههروه ک له خه‌لکی ئه و ئاوابی یانه‌مان ده‌بیست خوالیخوشبو بابالی ئه‌علا
 جه‌دی بنه ماله‌ی به‌ریزی مؤره کی پیاوی بووه خواناس، دل و ده‌رون ئاوا، مه‌رو
 مالآندار، ده‌وله‌مندی کات و زه‌مانی خوی، زور به‌ریز و سه‌خی ته‌بع و میوانگر
 بووه. بابالی پیاوی بووه، مه‌ندو ماقول، به‌مشور و ئینسان دوست و ئینسان خوشه
 و یست، له‌نیو خه‌لکدا زور به‌قه‌درو حورمه‌ت؛ و د ئازا، سوارچاک، ره‌شید و خانه‌واده
 دار.

بابالی ئه‌وه‌نده دیندا رومه‌شهور بووه ده‌لین: باپیره‌گه‌وره‌ی ئیلخانیه‌کانی لای
 بوکان چۆته‌نیو مه‌نگوران بو دیداری؛ خوالیخوشبو بابالی له‌به‌شی کوردستانی گه‌رمین
 (باشوریه‌وه) هاتۆته‌نیومه‌نگوران و دولی شیخان. هه‌روه ک و تویانه: بابالی ئه‌ونه‌له‌خوا
 ترس و به‌ته‌فوا بووه دوا‌ی وه‌فاتی، موسولمانانی ئه‌وه‌هریمه‌چونه‌ته‌زیاره‌تی
 ئاوامگا‌که‌ی و ته‌نانه‌ت چل دانه‌شیان له‌سه‌رگر تۆبه‌وه. ده‌لین: له‌کاتی خویدا باوه‌کو
 ریگاوبان سه‌خت و ئاسته‌م بووه، به‌رد تاشان به‌رده‌مه‌ری تاشراوی ریک و پیکیان،
 هیناوه و بوکیل له‌سه‌ر ئارامگه‌ی بابالی یان داناوه.

حاجی محهمه‌د مؤره کی کوری ره‌حمان وله‌سولاله‌ی بابالی به، خیرانی حاجی
 محهمه‌د مؤره کی نیوی حاجیه‌عایشه‌خانم و کچی سه‌عید بابانزادو له‌خانه‌دانی به‌به‌زاد
 (بابان) له‌هۆزی بابانی گه‌وره‌ی کورده‌که‌حوکومه‌تی کوردیان به‌ده‌سته‌وه بووه.

□ حاجی ره‌حمان باوکی حاجی محهمه‌د مؤره کی له‌تافی لاویدا له‌مه‌لبه‌ندی
 شیخاته‌وه دپته‌سابلاع (مه‌هاباد) حاجی ره‌حمان مروفتیکی به‌کار، کوشا، دیندار،
 سه‌خی، نان‌به‌ده‌دلاواو ناسیاوی خاس و عام بووه، ده‌گیرنه‌وه: روژیک به‌کی
 له‌جیرانه‌کانی که‌بی ئه‌نوا ده‌بی، دیی له‌هه‌وشه‌ی مالی حاجی ره‌حمان چه‌ندم‌ریشک
 ده‌گری و ده‌بیا، خیرانی حاجی ره‌حمان گازنده‌ده‌کاوده‌لی: فلانه‌که‌س چه‌ندم‌ریشکی
 دزی و بردی، حاجی ره‌حمان ده‌لی: مه‌لی دزی، ئه‌وه‌نه‌داره، هه‌ژاره، بو‌شه‌وی، حاجی
 ره‌حمان خوی به‌ک هه‌له‌بی روون و به‌ک کیسه‌برنج ده‌باوده‌یدا به‌و ماله‌هه‌ژاره‌ی دراو
 سیان و به‌ده‌یان جار بو‌خوی کیسه‌ئاردی بو‌هه‌ژاران بردوه و به‌خیر پی‌داون. ده‌گیرنه‌وه

له مزگه وتی هه باساغا که خه لک بۆده سنو بژگرتن ده چونه ئه ویی و بالته و بارانی خویان له سه ر دیواره نزمه کان دا دهننا، حاجی ره حمان به نهیئنی پۆل و دراوی ده خسته گیرفانی بالتهی مروّفه نه داره کان، بی ئه وهی بیلی که س به وچا که ی بزانی.

ده لێن بابالی ئه علاجه دی بنه ماله ی مۆریکه ، که ئیستا ئه و تابه فه له لاجانی سه ربه شنۆ وله به ری سنور بۆلای کوردستانی گه رمین کوردستانی باشوری له لای چۆمان بنه ماله ی مۆریک یا مۆره کی ههن و له ونیوه دا بلاو بونه ته وه.

□ ههروه ک له کتیبی کورد و کوردستان نوسراوی پروفیسور محهمه د ئه مین زه کی کورد به زمانی کوردی که به ریز (حیب الله تابانی) به نیوی ته حقیقی تاریخی له باره ی کورد و کوردستان کردویه ته فارسی و له سالی ۱۳۷۷ له چاپدراوه، له پهره ی ۲۶۳ ی ئه م کتیبه، دا نیوی هۆزیک براوه، به نیوی مۆدکی یا مۆتکیان، وه کۆیستائیکی دور و دریزیش، هه ربه نیوه هه به که خه لکی کورد زمان هه ربه و نیوه، نیوی ده بن که به رواله ت له هۆزی زازان، وه ئه م شاخانه یشی لیده بیته وه: کیبوران، بوبانلی، کوسون روچابه، که (ئه م چوار هوزه زازان) زیدان، ئه ریکلی، پیرموسا، (ئه م هوزه ش کوردن) وه کۆنترین و که و نارترینی ئه وان هۆزی (بوبانلی) یه کانن - دوریش نییه که بابالی له بوبانلی یه کان، بی و ئال و گۆر به سه ر واژه و نیوه که داهاپتی.

یا مۆدکی خوی بویته مۆره کی، گۆران به سه ر واژه و نیوه که داهاپتی، به لکو روژی له روژان له سۆینگه ی کۆلینه وه وپیا چونه وه دا، مێژوه که ی رون بکریته وه

شه پۆل: دوکتور محهمه د صالح ئیبراهیمی ئه ندامی هه یه ته تی عیلمی زانینگه
(دانشگاه مذاهب اسلامی) له تاران.

شبه پوئل / ۳۰۳

صفحه ۱۴

چهارشنبه ۱۹ اسفند ۱۳۷۷

۲۲ ذیقعدہ ۱۴۱۹ - شماره ۵۷۲۸ - سال بیستم

جمهوری اسلامی

تقدیر جمعی از نمایندگان استان کردستان از مترجم قرآن کریم به زبان کردی

این نامه را نمایندگان مردم پیرانشهر و سردشت، مهاباد، سنندج، دیواندره، کامیاران، قروه، سقز و بانه، پاوه و جوانرود و ایلام امضاء کرده‌اند. لازم به ذکر است ترجمه قرآن کریم به زبان کردی سورانی توسط استاد ابراهیمی از علمای اهل سنت کردستان چند سال پیش انجام پذیرفته و با استقبال قابل توجه کُردزبانان سراسر جهان مواجه شده است.

بخش خبری: جمعی از نمایندگان کُردزبان مجلس شورای اسلامی ضمن نامه‌ای از محقق علوم قرآن جناب استاد، دکتر محمد صالح ابراهیمی (شبه پوئل) مترجم قرآن کریم به زبان کُردی تقدیر و تشکر کردند. در نامه این عده از ترجمه قرآن به کُردی به عنوان تلاشی سترگ و عظیم یاد شده و این اقدام ناشی از روحیه سرشار از عشق به خدا و ایمان به کلام جانبخش الهی دانسته شده است.

شماره ۳۰۴ / پوئل

صفحه ۱۴

شنبه ۱۶ آذر ۱۳۸۱

۲ شوال ۱۴۲۳ - شماره ۱۷۵۴۳

کیمسان

برای اولین بار در ایران و جهان

قرآن کریم به زبان کردی ترجمه شد

وی در ادامه گفت: این کتاب -

در داخل کشور پنج بار و در میان کردهای خارج از ایران نیز دوبار تجدید چاپ شده و در کردستان عراق هم این کتاب با اشتیاق مخاطبان مواجه شده است.

وی در خصوص مدت زمان

کاری که روی ترجمه این قرآن

انجام گرفته بیان داشت: در سال

۱۳۶۶ ترجمه قرآن را به اتمام

رساندم و در سال ۱۳۷۶ این

کتاب چاپ شده و دلیل این وقفه

طولانی هم می توانست مشکلات

مالی و مسائل دیگر باشد که من

خیلی در جریان آنها قرار نگرفتم.

وی در خصوص سیاست های

دین زدایی در گذشته خاطر نشان

کرد: رژیم گذشته نمی خواست به

هیچ شکلی برای اسلام تبلیغ شود

چرا که با دین داری و اسلام مخالف

بود و وا همه داشت. خصوصا با

اقدام ملی و محلی مخالفت هایی

صورت می گرفت و رژیم

نمی خواست به زبان آیین و

سنت های آنان بها دهد.

برای نخستین بار در ایران و

جهان، آیات قرآن کریم از عربی

به کردی ترجمه شد.

دکتر محمد صالح ابراهیمی

محقق علوم قرآنی و مترجم این

قرآن در گفت و گو با باشگاه

خبرنگاران جوان با بیان این مطلب

در خصوص اثر گذاری این ترجمه

گفت: هرگز باور نمی کردم که این

ترجمه تا حد بسیار زیادی بتواند

مخاطب داخلی و خارجی جذب

کند و به گفته برخی از ایرانیان

کرد زبان این ترجمه توانسته است

الفات آنان را با کلام خدا عمیق تر

کند. وی افزود: البته پیش تر از این

قرآن کریم به زبان کردی اما با خط

لاتین که ویژه کردهای مقیم ترکیه

است ترجمه شده بود.

وی در خصوص تأثیرات انتشار

و مطالعه این ترجمه در بین

کرد زبانان تصریح کرد: تأثیر

مطالعه این ترجمه بر تقویت

علاقه مردم به قرآن تا آنجا که

بررسی کرده ام قابل توجه بوده

است.

هه له بجهی شه هید هیروشیمای کوردستان

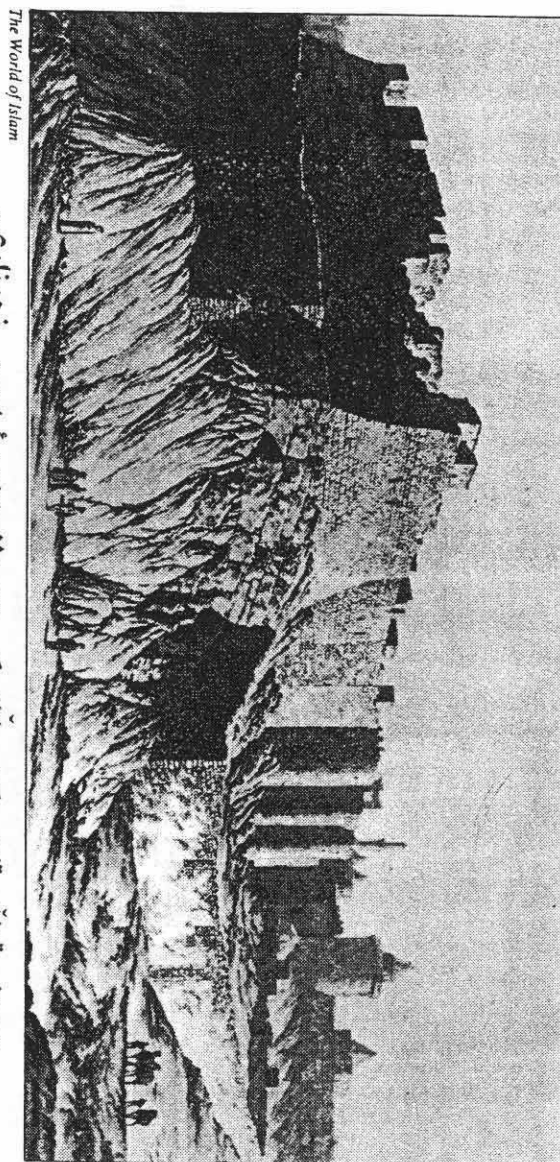
شه پۆل / ۳۰۵

بو هه له بچه هیروشیمای پر برین
ده بنه زانا و پسرۆر بو زامی برین
که نجان و لاوان هاتون به ئاواز
کوردی به شخورا و، دینه پیکه نین
نورهی ئیمه ش دیی ئیتر به یه قین
ئیتیر به زانین میژوی خوی ده کاره ننگین
بوژینه ره وهی ژیان یا گیانه

شه پۆل پتی ناوی شین و گرین
چونکا که وی نیو رکه به پۆل هه لفرین
بو زامی برینی کوردی لانه واز
به زه بری عیلم و ژیری و زانین
کورد ده لئ ئاش به نوره یه
هر او نه عره تهی کوره کورهی کورد
یا خواتا وایی ئهم کوردستانه

شه پوئل / ۳۰۶

The World of Islam

دیمه‌نی قه‌لای قاهره که سوتانی کورد: سه لاجه‌دین شه بیوی زه زاری،
له سه‌دهی شه سه‌مد سازی داوه و مه‌ما یک نه‌وه یان کامل کوردوه (شه پوئل).

نه و روز: دهم و کاتی وردبونهوه و پیا چونهوهیه، له رابوردو، ههروا بهرنامه دانان بو دوا روژ، به هیوام که له سالی تازه دا [۲۷۰۳ - ۲۰۰۳ ز - ۱۳۸۲ و ۱۴۲۴] ئەم شتانه که دهینوسین له ژياندا بیگرنه بهرچاو. وه به کاری بین له ژین و ژیانندا: -

۱- کات و ساتی بو به دهیتانی خهونه کانتان، تایهت بکهن تاگیانتان بگاته ئهستیره کان.
۲- دهم و چاخی بو کارکردن تهرخان بکهن، چونکا ده بیته هوئی سه رکه وتن و پیگه یشتن و پیشکه وتن.

۳- چهن ده میک بو بیر کردنه وه دابنن چونکا بیر کردنه وه بناوان و سه رچاوه ی وزه وهیژه.

۴- دهم و ساتی بو کایه کردن دابنن چونکا ده بیته هوئی هیژو جوان بوونه وه.

۵- کات و ساتی بو خویندنه وه له بهرچاو بگرن چونکا موتالا کردن سه رچاوه ی عیلم و هونه رو زانینه.

۶- ده می بو پیگه نین بگرن بهر چاو، چونکا که نندو کو سب که م ره نگ ده کا.

۷- دهم و ساتی بو ساغی و سلامه تی و بیهداشت تهرخان بکهن، چونکا له ش ساغی گه نجینه ی ژیانه.

۸- کات و ساتی بو پارانه وه و عیادهت کردن دابنن، چونکا ته پو توژی ئه نبوژنه ی و ماددی له چروچاوتان ده سرپته وه و له خوا نیریکتان ده کاته وه.

۹- دهم و کاتی بو رابواردن له گهل دوست و یاران، دیاری بکهن. چونکه ده بیته هوئی شادی و خوشی.

۱۰- دهم و ساتی بو نیشان دانی خوشه ویستی له بهر چاو، بگرن چونکا هوئی له زهت بردن له ژین و ژیان، پیک دیتی. (فیلیپ همبریت) وه رگیتر به زمانی شیرینی کوردی: دوکتور محهمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل).

دونیر donery زاناو بیروردی ئوروپایی دهلی [گرینگترین هوکه ئوروپا به نیوی کیانی موته جانیس و شویتدانه، که به خویدا هات و ده رکهوت و سه رکهوت به مجوره بوون: ۱- هه بونی زمانی لاتین ۲- ئه ده بیاتی کون ۳- روناک بیران یا ئیئیلجنسیا، که له سه دهی سێردهی زاینی یه وه، له زانکوکانی هاووێته دهسیان کرد، به دهرس و وانه گوته وه. منیش دیتم زمان و شیعی عهلی عهریری و حه کیم ئه حمه دخانی، مه لای جزیری و بیسارانی و حه کیم مه وله وی کورد و حاجی قادر و... زاناو نوسهرو ماموستای دهرس بیژی زانینگه و زا کومان هه یه، قورئانم هینابه سه ر زمانی شیرینی روژباوی کوردی، تازمانی کوردی بیته، زمانی قورئان و له نیو خه لکدا قیداسهت په یدا پکاو که س نه ویرۆی زمانی کوردی قه ده غه بکاو ئه وانیهی هوگری قورئانن له ریگای قورئان خویندنه وه، باشتر هوگری زمانی شیرینی کوردی بین و له و ریگا یه وه، زیاتر په ره به زمانی کوردی بدری.

دوای پرس و راله گهل دوستان وه ختی چاوپیک، و تنم له گهل ئاغای په هلبود، زاراوی حه مه ره زا شاو وه زیری فه ره نگی ئه و سه رده م، وه رگرت و قوئانه کوردی یه که ی خوّم و کتیبی که دوکتور سه عیدخانی کوردستانی ئینجیلی وه رگیترا بو وه سه ر زوانی کوردی که له سالی ۱۳۰۹ هه تاوی کلێسه ئی له شه قامی قه واموسه لته نه له تاران به ناوی مزگانی نه زانی به کوردی بو ی چاپ کردبو و پیشه کییه کی وردی پرواتای به فارسی بو نوسیوو بر دم و چومه لای په هلبود، له پیشدا ئینجیله کوردی یه که م داده سی و پیم وت:

ئهمه کلێسه له چاپی داوه، دیاره خه لکی کورد، که ئهمه بخوینته وه، هو ی گری بو دینی حه زه تی عیسا په یدا ده کا، منیش قوئانم هیئاوه ته سه ر زمانی کوردی تا خه لکی باشتر له قورئان حالی بین و له سه ر دینی خو یان زیاتر سورین، په هلبود، فره به پله چاوپیک به سه ر، پیشه کییه که یدا، گیتراو ته ماشای کوردی یه که یشی کردو دانیاو قورئانه کوردی یه که ی لیوه رگرتم و ته ماشای کرد له پاشان، له سه ر میزی به رده می خو ی دانیاو منیش و تم بو ی هاتوم لوتف بکه ی بو م له چاپ بده ن، له وه لآمدا وتی: ئیمه ناتوانین قورئان به کوردی له چاپ بده ین، چونکا کوردی گویشه (: بن زاره) ئه گه ر قورئان به کوردی له چاپ بدری و بلاو بیته وه، کوردی پرهیرو قه وی ده بی و ئه وه یش زه ره ر و

زیان بە زمانى فارسی دەگەینی و هەرچی شیرو ریۆیم بوھیتایه وه که لکی نه بوو به دل ساردی له لای ههستم و لیمدار ویشتم.

شوکر بوخوا به پێی پهروهندهی کلاسه ۴۸۱/۴/۸۲ و ژماره‌ی دادنامه‌ی ۲۵۶ شوعبه‌ی ۳ دادگای ته‌جدید نه‌زه‌ری ئوستانى تاران له ۱۳۸۵/۶/۷ هه‌تاوی مه‌ته‌ئید نه‌زه‌ری کارناسی ره‌سمی وه‌زاره‌تی دادگوسته‌ری (عه‌لی بیانی فه‌ر)، ریشه‌ی کتیب و کتیب‌داری و به‌ریعایه‌تی مه‌وازینی شه‌رعی و قانونی و ته‌شریفاتى دادره‌سی به ئیستینادی ماده‌ی ۳۵۸ قانونی دادگای به‌ده‌وی ستادی مه‌نته‌قه ۲ سازمانی ته‌بلیغاتی ئیسلامی مه‌حکوم و رای قه‌تعی دراوه و جیی قسه نه‌ماوه. جیی ورد بونه‌وه یه‌که کارناسی (عه‌لی بیانی فه‌ر) له‌راپورتی ۸۱/۱۰/۳ خویدا، به‌پێی نامه‌ی ژماره‌ی ۳/۲۳۵۱۳ مورخه‌ی ۷۹/۵/۲۰ که تارىخی ئیمزاکه‌ی ۷۹/۷/۲۶ یه‌که له‌لایه‌ن سازمانه‌وه به‌تیژازی ۱۰۰۰۰ دانه ئیجازه‌ی چاپی ئه‌و قورئانه کوردی یه‌به‌بلاوکی ئاداب له‌چاپخانه‌ی جیهان له‌مه‌شه‌هد، ئه‌ملاولا دراوه، هه‌روا رای‌گه‌یاندوه که‌غه‌یره‌موجاز له‌چاپخانه‌ی پیروز و هه‌ندی که‌س له‌م‌لاو له‌ولا له‌چاپ دراوه و له‌جه‌له‌سه‌ی ۸۱/۹/۲۵ له‌قوم ئه‌وه‌یان راگه‌یاندوه و کارناس رایگه‌یاندوه ئه‌و قورئانه به‌زمانی کوردی ۴ جار له‌تیژازی ۵۰۰۰ و ۳ جار له‌تیژازی ۱۰۰۰۰ جه‌لد، که‌به‌تیکرا له‌ ۵۰۰۰۰ نوسخه‌ له‌چاپ دراوه و سازمان مه‌جبور بووه به‌پێی سه‌نه‌دی که‌تبی دیان به‌و په‌نجا هه‌زار چاپ کراوه‌دا بنی و هه‌روه‌ها کارناسی ناو براو ئه‌وه که **واتای نایه‌تی ۶ سوره‌ی مائیده** له‌بابه‌ت وضو و ده‌سنوێژه‌وه له‌چاپی ئه‌وه‌ل به‌پێی بیروبروای موته‌رجیم ئاغای دوکتور محهمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پۆل) ئوستادی زانکۆی تاران که‌ئه‌هلی ته‌سه‌نونه، له‌چادراوه‌و له‌چاپی دوه‌مدا، واتاکه‌ی گۆر‌دراوه و له‌گه‌ل چاپه‌که‌ی ئه‌وه‌ل یه‌که ناگریته‌وه مافی ویراستاران نه‌بووه که‌خوێان به‌ناو به‌موحه‌قیق داناوه، ئه‌وان، نه‌شه‌رعن نه‌قانونه‌ن حه‌قی ده‌سکاری واتای ئه‌و نایه‌ته‌یان نه‌بووه و له‌باتی ئه‌وی خوێان به‌شیوه‌ی بیرورای خوێان قورئانیان ته‌رجه‌مه‌بک‌ردایێ نه‌که‌ده‌س له‌سه‌رمایه‌ی فیکری موته‌رجیم به‌دن. عه‌لی بیانی فه‌رکاناسی ره‌سمی وه‌زاره‌تی دادگوسته‌ری ریشه‌ی کتیب و کتیب‌داری ۸۱/۱۰/۳ ژماره‌ی نامه ۸۱/۵۴ مور و ئیمزا.

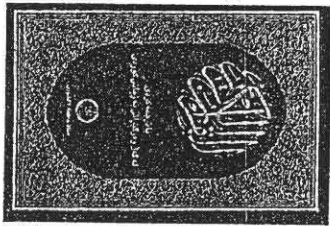
شبه یول / ۳۱۰

گفت و گو با دکتر محمد صالح ابراهیمی نخستین مترجم قرآن به زبان کردی

کاری سترگ نیازمند حساسیت ناشر

گوشه ویژه
دکتر محمد صالح

دکتر محمد صالح ابراهیمی: ترجمه قرآن به زبان کردی از محدوده ایران فراتر رفت و در کشورهایی مانند عراق و سوریه پخش شد، حتی با نسخه های تکثیر شده غیر قانونی و با کیفیت نازل

حسینت این گریه آفر در رسم الخط شکل تبلط و سائل مربوط به آن بسط زیاده است و چه بسا یک حرف اشتباه یا یک اعراب نامجا تمهلی معنی یک عبرت را تغییر دهد و اثر را تا حدی تغییر بخشد و چه بسا که...

بازتاب اثر در میان طیف خوانندگان ایرانی و غیر ایرانی کرد چگونه بوده

استقبال شگفت انگیز بوده، بیشتر از آنچه تصور می شد. کتب از محدوده ایران فراتر رفت، در عراق و سوریه پخش شد و در مطبوعات آن کشورها منعکس گردید. اما آنچه را که بیشتر در دست خوانندگان می یافتیم، نسخه های تکثیر شده و غیر قانونی از این ترجمه قرآن بود که با کیفیت بسیار نازل و قیمت چند برابر به فروش می رسید. نمی دانم شاید اشکال کار از عملکرد ناشر بود چرا که پس از آن برگرداندیم به سراغ تجدید چاپ و توزیع شده است. بدون این که به اطلاع کاتبان، به هر حال به نظر می رسد که توزیع کتب و پخش آن به هیچ وجه مستند نبوده است، به خاطر همین بود که دیدن نسخه های تکثیر شده در جایی مثل سوریه مرا به حیرت واداشت.

نویز فزوده و واکنش کاتب چگونه است؟ اعتبار کامل آن را فروخته اید یا در هر چاپ حق ترجمه در یافت می بینید؟

حق ترجمه در این صحنه فریاد ناشر نکردم و ناشر هم چیزی در این باره به من نگفت. تنها پس از چاپ اول چندین جلد از کتب را برام فرستادند اما چاپ اول کتب غلطی به همراه داشت. بنده اصلاحیه را کابل و امریکایی به همراه کتب فرستادم و اصلاحیه های دیگر را در هر چاپ به اطلاع رساندم. به این ترتیب کتب به حالت اصلاحیه می رسید. به این ترتیب کتب به حالت اصلاحیه می رسید. به این ترتیب کتب به حالت اصلاحیه می رسید.

در این گونه موارد به ترجمه های فارسی آن مراجعه می کردم، ترجمه های فارسی در اغلب موارد از عهده کار برآمده بودند. این بود که ترجیح می دادم صورت اصلی کلمات را حفظ کنم و توضیحات مربوط را به حواشی و شرح ضمیمه آن واگذار کنم.

پس از آن که این کار را به تقصیر ترجمه قرآن به زبان کردی است، پشیمانی آن در میان ناشران چگونگی بوده است؟ هر ناشری خطا دارد و ریشه نیست، به محدوده بزرگ و طیف خوانندگان اثر توجه می کنید این گریه آفر، آن هم به زبانی به سبب قومی و اقلیتی بسیار محدود و گسترده اندکی از مخاطب علم و حتی خاص را در برمی گیرد.

در ابتدای امر رسمی کردم ترجمه چند تن از دوستان کرد خود را که از لحاظ مضامین مادی و معنوی، امکانات قابل توجهی را در اختیار داشتند. جلب کتب که البته کاری بی پایه بود چرا که برای آنها نظر بسیاری این

کار خرافات بود یا نحوه بازگشت سبک و زیبای بندی آن در همان دوران بود که با پیگیری مداوم و طاقتفرسا، تماسهای مستدام را برقرار می نمودم و جزوه های سرانجام سازمان تبلیغات اسلامی که ناشر کتب را بر عهده گرفت حدود سال ۱۳۸۶

تا به امروز کتب آسمانی قرآن به بیش از ۱۵ زبان زنده دنیا ترجمه شده است که شماری از آنها زبانی رسمی، ملی و برخی زبانی و گویشهای محلی و بومی اند. زبان کردی با پیشینه غنی فرهنگی و با آن وسعت و آگاهی آفرین، بل خود را در کره شموار ترجمه قرآن کریم از برده است.

دکتر محمد صالح ابراهیمی نویسنده و مترجم پژوهشگر علوم قرآنی و معارف اسلامی و مدرس دانشگاه است. او مراکز علوم اسلامی، این عرصه خطیر را پیرو کرده و به انجمنی تنگ رسیده است. ابراهیمی صاحب تألیفات متعدد در زمینه های گوناگون دین، تاریخ دین، فلسفه دین، تئولوژی و فلسفه های جامع و مفصل در اسلام گسترده بوده و فرهنگی را آگاه خود کرده است.

جستگای ذهنی او در اجزای این طرح عظیم به سهلای پیش بازمی گردد. آن هنگام که به عنوان طلبه و در محیطی محدود و به شرح و تفسیر موضوعی و ساختاری قرآن می پرداخت.

بسم الله الرحمن الرحيم

شبه يول / ٣١١

بعد التحية والسلام

لقد هدانا الله الرحمن الرحيم الى الحق وفضله تعالى وكرمه العليم ورحمته الكريم وفتى وقادرنى الله على ان أترجم القرآن الحكيم باللغة الكردية من اوله الى آخره بصورة كاملة واعطيت هذه الترجمة السيد كاظم صلح زارابادى احد من سلاله سادات الكرام النهري و هو صحفى و يكتب لمجلة الكردية باسم (ناويته: المرآة) المتعلقة (بسا زمان تيلينات اسلامى - ستاد منطقه ٢) لى طهران بعاصمة ايران للتعاون على الطبع و لى شهر رمضان المباركة لى عام ١٤١٧ هـ قى لقد قامت المؤسسة المذكورة بطبعة الاولى و بعد الطبع لقد وفتت ورايت ان فيها اخطاء فى طباعة الترجمة الكردية و ارسلت رسالة اليهم و افهمتهم و اعلمتهم ان تدارك الاخطاء فى الطبعة القادمة و لقد قامت المؤسسة المذكورة ايضا فى طباعة المرة الثانية لى عام ١٤١٨ هـ و شاهدت ان فيها اخطاء طباعة الاولى و غيروا معنى آية السنة فى السورة المائدة المرطبة بالوضوء و حولوا الترجمة على عقيدة اهل الشيعة فهى رذيلة اخلاقية لانهب و لا تعف من هذه المداخله الغير الاخلاقية فهى خيانة فى الامانات و لقد شاكوت منهم واضفت لماذا غيروا فى طباعة الثانية معنى هذه الآيه المباركة و غيروا معنى الذى وفق ايماني و غسل الارجل اراء اهل السنة و ارجل - طبع بفتح اللام بخط عثمان طه فى هذه النسخة المبطلوعة مع الترجمة الكردية ولكن لخسب طبعهم خانوا فى الامانات. - فبعد الشكاوى لقد صححوا بالاجبار لى طباعة الثالثة فى شهر رمضان ١٤٢١ هـ و لكن بالكيد و الافساد صححوا اخطاء الطباعة فى جداول فى آخر القرآن و قالوا ان فى معنى و تفسير هذه الآيه روايات مختلفة ولكن المترجم فهو شافى المذهب و ترجمه على نهج مذهب الامام الشافى (رضى الله عنه) يعنى: و هم سحى سهرتان بكن و بيتان تاكويزينگه كاتان بشون. و لا بد هذه الترجمة ذيل الآيه لافى آخر القرآن بهذه الصورة. - و فى رجب المرجب عام ١٤٢٤ هـ و ٢٠٠٣/٥/٦ م و شهر يوليوس ١٣٨٢ شمسى. سافرت الى مملكة السويد لزيارة ابني المقيمين هناك و واجعت الى السفارة المباركة العربية السعوديه و كتبت كتابا الى السفير المحترم و فصلت كل الوقايح له و اخذت منى مجلدة من ترجمة الكردية لقرآن الكريم و وعدنى ارسال تلك الترجمة اليكم لتجديد الطباعة او التعاون معى فى تجديد طبع هذه الترجمة بصورة صحيحة على وفق المذهب الامام الشافى و اهل السنة و لكن لم يك لى جواب و الآن لقد وفقنى الله المشرف لزيارة مكة المكرمة و المدينة المنورة و حصل لى وقت ان اواجهكم و ازركم و اتمنى و اطلب منكم التعاون بطباعة ذلك الكتاب الكريم بصورة صحيحة هنا عندهم أم فى طهران هناك بمسوليتى و اقدمكم هذه النسخة الواحدة عندى. و تسعدنى ان تقدم بخالص الشكر لتعاونكم على البر.

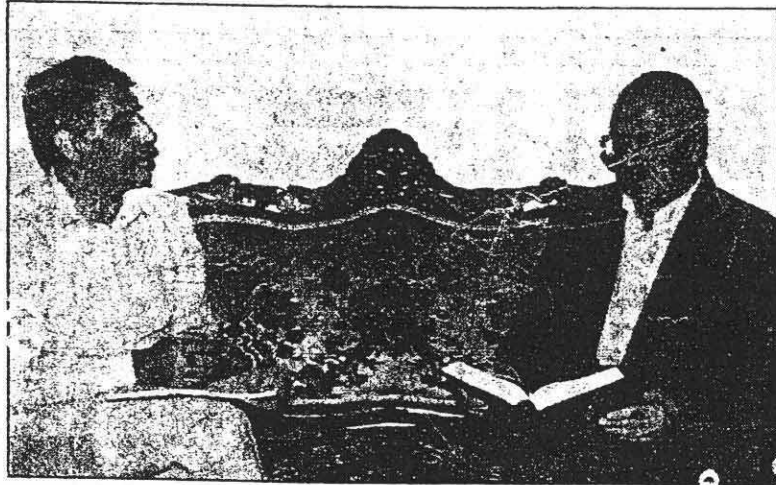
اسمى الكامل: محمّد صالح ابراهيمى محمّدى (شبه يول) ابن المرحوم المغفور الملاً ابراهيم ابن الحاج ملاً محمد (بها) ابن الملاً سعيد الكبير ابن الملاً حاج عبدالكريم ابن الملاً عبدالرحيم الكبير، كلهم من علماء الدين و لهم تأليفه قيمة فى الثقافة الاسلامية و لهم ديوان اشعار باللغة الكردية و الفارسية و العربية. ولدت فى ٢٨ ذى الحجة المباركة عام ١٣٥٨ هـ فى مدينة مهاباد فى كردستان ايران و انتضى الى قبيلة شوانكاره و هى عشيرة كردية و بدأت دراستى الابتدائية عند المرحوم المغفور الملاً ابراهيم و عند اخى الملاً سعيد و عند عمى الملاً طه و انتظفت اثمار العلوم الاسلامية عندهم و عند عدة اخرى من نخبة ممتازة من علماء كردستان المباركة. و فى عام ١٣٨٣ هـ حق التحقت بالاختيار بالجامعة، كلية الشريعة بطهران و تخرّجت منها عام ١٣٩١ هـ بدرجة الدكتورى فى المعارف الاسلامية و بعد عينت استاداً للأدب الفارسية و الآن متقاعد و نشاطى الثقافى و الادبى الكردى فى طهران.

ترجمة القرآن الكريم الى اللغة الكردية

على القيام بهذا العمل
س - كيف تمت طباعة القرآن الكريم الى
اللغة الكردية؟
ج - لقد تمت طباعة القرآن الكريم المترجم
الى اللغة الكردية عن طريق مؤسسة الاعلام
الاسلامي، ولا بد ان اقول : انه لولا الظروف
المعنوية التي وفرتها الجمهورية الاسلامية
الایرانية لم يكن في الامكان القيام بهذا
العمل. وبعد مضي عدة سنوات وفي الذكرى
السنية لتأسيس مؤسسة الاعلام الاسلامي
تمت طباعة هذه الترجمة في هذه السنة بـ
٥٠٠٠ نسخة، وبطباعة جيدة واثيقة، وكان
لهذا العمل الاثر الكبير في منطقة كردستان
بين الاخوة الاكراد؛ حيث لقي ترحيبهم.
س - هل ارسلت الترجمة الى خارج ايران؟
ج - بالاضافة الى منطقة كردستان الايرانية
أهديت نسخاً من هذا القرآن المجيد الى
الكتاب الاكراد وخاصة الذين يكتبون مقالات
في صحيفة «أوينه» التي تصدر باللغة

لقي كتاب الله المجيد منذ فروع عديدة
اهتمام الاوساط الشعبية والثقافية في ايران
الاسلامية، فأخذ المهتمون بدراسة القرآن
الكريم وترجمته الى اللغة الفارسية واللغات
الأخرى التي يتكلم بها ابناء الشعب الايراني.
وحظيت ترجمة الفارسية للقرآن الكريم
اهتماماً كبيراً من لدن المترجمين الملمين
باللغة العربية. وصدرت خلال السنوات
الماضية ترجمات كثيرة للقرآن الكريم الى
اللغة الفارسية ولكن ترجمة القرآن المجيد
الى اللغة الكردية حديثه؛ اذ جعل أحد الاخوة
الاکراد في الجمهورية الاسلامية الايرانية
يهتم بذلك؛ فبادر بهمة الى ترجمة القرآن
الكريم الى اللغة الكردية.
الاستاذ محمد صالح ابراهيمي ابن ملاً
ابراهيم قام اخيراً بترجمة القرآن الكريم الى
اللغة الكردية، وقد التفقه «الوفاق» في
منزله وأجرت معه حواراً مطولاً حول هذا
العمل الكبير. فسألناه أولاً عن ثقافته

الاستاذ محمد صالح ابراهيمي مترجم القرآن الكريم الى اللغة الكردية مع مندوب الوفاق

وتشاطاته الثقافية فقال: ولدت عام ١٩٣٧ الكردية. كما ارسلت العديد من النسخ الى
من عائلة دينية وترعرعت فيها حيث تلقيت الطلاب الاكراد في الدول الاوروبية.

منه» لكي يهدوها الى اصدقائهم وذويهم. ومن المقرر طبعه بـ ٥٠ « ألف نسخة اخرى.»
س - هل قمت باعمال اخرى في مجال الترجمة أو التأليف؟
ج - نعم قمت بترجمة كتاب «الانسان والايمان» للاستاذ الشهيد مرتضى مطهري من الفارسية الى الكردية؛ وذلك تقديرًا وعرفانًا للجهود التي قام بها هذا الشهيد الكبير في حياته، كما ألقت كتاباً بالكردية بعنوان «سيرة العلماء الاكراد في عالم الاسلام» الحادي عشر عام ١٩٨٥، حيث تتناول فيه احوال المفكرين والشخصيات الكردية التي خدمت الاسلام والشعوب الاسلامية.

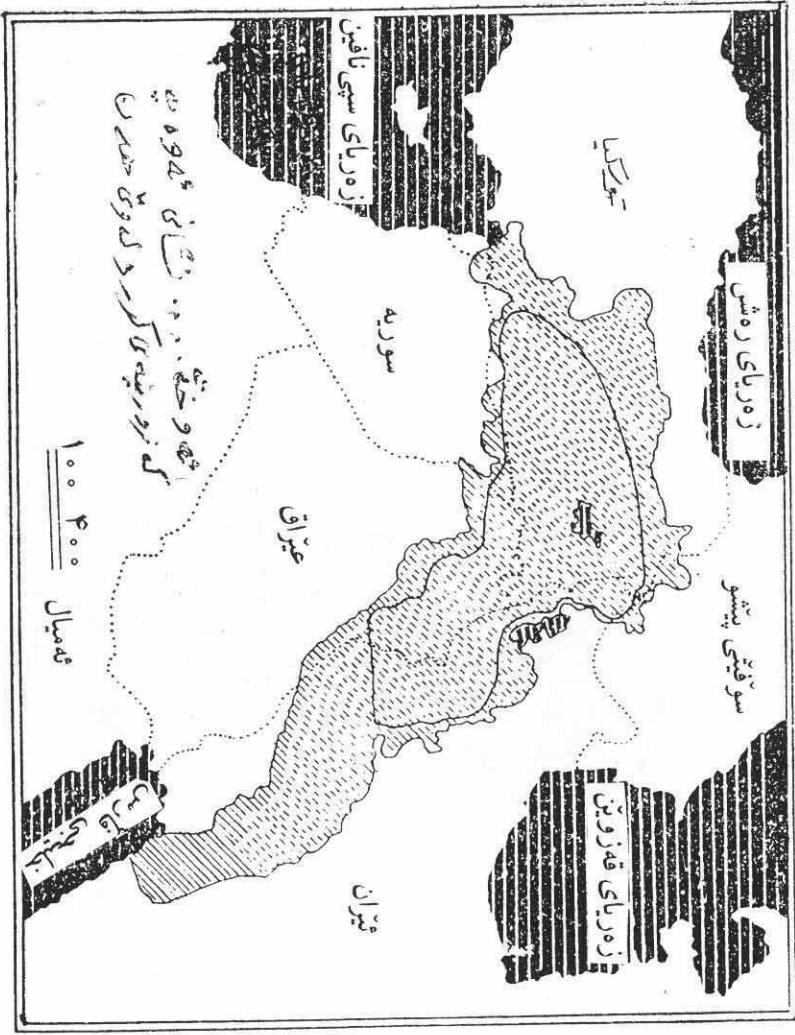
الافتاء من وزارة التعليم العالي. وكان ذلك في عام ١٩٥٨، ومن ثم بدأت التدريس ومارست عملي خطيباً وإماماً للجمعة والجماعة في تكية نهري بمدينة مهاباد. وخلال هذه الفترة انشغلت بالتدريس في مدرسة العلوم الدينية التابعة لمسجد مهاباد.
س - متى بدأ تم العمل في ترجمة القرآن الكريم الى اللغة الكردية؟
ج - في سنة ١٩٥٤ حيث كنت طالباً في المعشور الدينية المختلفة وبدأت اكتب ملاحظات حول آيات القرآن الكريم التي أقوم بانتخابها وترجمتها؛ ومن ثم تدوينها.

تأليفات الأستاذ محمد صالح إبراهيمي باللغة الكردية

سواء في النحس، لاعداء المنطقة أو الخزانة. كما ألقت مجموعة اخرى باللغة الكردية منها «الدين والادب» في عام ١٩٨٢ وكتبت مجموعة «بحوث عن الفلوكلور الكردي» طبع عام ١٩٧٩ و«تفسير فاتحة الكتاب» عام ١٩٨٧ ومجموعة مقالات باسم «المجمع الثقافي» كتبت عام ١٩٨١. وكذلك «العبرة والامثال القرآنية» في عام ١٩٨٢، كما نشرت مقالات متنوعة منها مقال عن الشيخ عبد الله النهري في العدد الاول من مجلة أويته ومقالات عن الدراسة الكردية وأهميتها لاطفال كردستان.
س - هل تقومون حالياً بنشاطات اخرى؟
ج - في الفترة الحالية اعمل أستاذاً في الجامعة الحرة في طهران أقوم بتدريس قواعد اللغة العربية عن طريق «كتاب قطر الندى وبل الصدى» لطلبة اللغة العربية. عبدالمصاحب بازرگان

وواصلت العمل حتى عام ١٩٦١ حيث تابعت الدراسة في كلية الالهيان والمعارف الاسلامية في جامعة طهران وحصلت على شهادة الماجستير وقمت بمواصلة الدراسة حتى حصلت على شهادة الدكتوراه. وخلال هذه السنوات كنت اتابع العمل في ترجمة القرآن الكريم وكان لذلك الاثر الكبير في الاندفاع نحو تكملة ترجمة كتاب الله العزيز الى اللغة الكردية.
ويعد الثورة الاسلامية عام ١٩٧٩ حيث ازداد كثيراً الاهتمام باللغة العربية؛ وصلت اعداد كبيرة من الكتب من البلاد العربية وخاصة عن طريق اقامة معارض الكتاب في طهران، وكذلك الكتب الموجودة في الجامعات وبنكبة علك في منطقة البازار في طهران، كل ذلك كان له لاثراً كبيراً في الرغبة الى العمل على الترجمة الكاملة للقرآن الكريم وكان قبل ذلك كله عون الله تعالى الذي ساعدني

نخشه‌ی کوردستانی گه‌وره

- ۲
- ۳
- ۴
- ۵
- ۶
- ۷
- ۸
- ۹
- ۱۰
- ۱۱
- ۱۲
- ۱۳
- ۱۴
- ۱۵
- ۱۶
- ۱۷
- ۱۸
- ۱۹
- ۲۰
- ۲۱
- ۲۲
- ۲۳
- ۲۴
- ۲۵
- ۲۶
- ۲۷
- ۲۸
- ۲۹
- ۳۰
- ۳۱

پیرست

په‌ره	مه‌به‌ست
۱	سه‌ره تا
۱	به‌شی یه که م
۱۷	به‌شی دوهم ریازی زانان
۲۵	به‌شی سیۆم ته‌فسیر زانان
۴۴	به‌شی چوارهم فه‌رموده زانان
۵۶	به‌شی ۵ ژنانی کوردی فه‌رموده زان و...
۷۱	به‌شی ۶ عارف و خواناسانی کورد
۷۷	به‌شی ۷ فه‌یله‌سوفان
۸۷	فیرگه
۹۱	مه‌ستوره خانمی کوردستانی
۱۲۱	سال نوینی روداوه کان
۱۳۴	ناوی پیرۆزی ...
۱۵۹	نهرۆز
۱۶۸	خزمایه‌تی ئینسان و سروشت
۱۷۷	به‌هار
۱۸۵	زمانی کوردی هونه‌ره، به‌خه‌تی لاتین
۱۹۰	زوان و ئه‌ده‌ب
۲۰۳	شیر و هونه‌ی کوردی
۲۱۰	شیر و هونه‌ر و ویتراوه‌ری
۲۲۰	نوکنه: گۆرانی و ستران بو لوتفعلیخانی زهند
۲۲۴	دوئیر
۲۲۷	زوانی هه‌لبه‌ست
۲۳۷	چیروگی نه‌چیره‌وان
۲۴۳	شه‌ویار و شه‌بوو

پێڕست

پەڕە	مەبەست
۲۵۰	ئافەشین
۲۵۳	سال نوێی روداوێ کان
۲۵۵	جەنگی نیوگە لانی یە کەم
۲۶۷	له ۱۷ ژولای
۲۷۱	سال نوێی روداوێ کان
۲۷۱	سولتان صەلاحەدین ئەییوبی سولتانی کورد
۲۷۲	بابە ک
۲۷۴	رادو
۲۷۵	کۆرتی
۲۷۷	صەفەوی
۲۷۸	ساروئیرە
۲۸۶	۲۵ گە لاویژ
۲۸۸	مەلیک عادل زەرزی ابی
۲۸۹	ھاران
۲۹۱	میرزا تەقی خان ئەمیرکەبیر
۲۹۳	پەسیاوی